

Lärande och samhälle
Kultur, språk medier

Självständigt arbete
30 högskolepoäng, avancerad nivå

Barns brev till *Jultomten*
Läsglädje, engagemang och literacyutveckling

Children's letters to Jultomten
Enjoyment, Engagement and Literacy Development

Sirkka Ivakko

Masterexamen i ämnesdidaktik
Datum för slutseminarium 2020-06-02

Examinator: Margareta Melin
Handledare: Björn Sundmark

Abstract

This paper is a qualitative study of children's letters to the editor of *Jultomten*, during a period of three years at the turn of the century 1900. The letters are analyzed with the aim of increasing the understanding of how children identify with the characters in texts and illustrations, and how their appreciation and involvement enhances their literacy development. The result indicates that children's reception of the illustrated journal concerns the areas and subjects that are connected to their own experiences. Involvement, empathy and the social context are constructed through the children's own experiences and living conditions. Finally, it is argued that the findings can be transferred and be valid in expanding children's literacy development today.

Keywords: children's letters, involvement, illustrations, literacy development, the social context

I arbetet analyseras en samling barnbrev som skrevs till tidningen *Jultomten* under några år vid sekelskiftet 1900. Dessa brev har undersökts med avseende på barnens text- och bildreception. Studien har en kvalitativ ansats och syftar till att förstå vilka identifikationsytor som uppstår vid läsningen och i själva responsen, samt, vidare, hur dessa handlingar stimulerar barnens läsupplevelse och literacyutveckling. Resultatet visar bland annat att barnens reception av text och bild berör de sammanhang och företeelser som är förknippade med barnens egen erfarenhetsvärld. Engagemang, inlevelse och social kontext byggs upp av barnets erfarenheter, personliga associationer och konkreta upplevelser. Slutligen hävdas det också att det är rimligt att anta att dessa rön kan överföras och vara giltiga även i en samtidskontext.

Nyckelord: barnbrev, bild, engagemang, fritidens läsning, inlevelse, literacyutveckling, perspektivering, social kontext

Innehåll

Inledning och bakgrund.....	3
Historisk kontext	4
Syfte och frågeställning.....	8
Teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning	9
Utvecklingsfaser i barns bildreception.....	9
Teoretiska begrepp	11
Nutida brev till tomten.....	12
Metod.....	15
Textanalys.....	16
Kategorier.....	17
Urval	18
Reliabilitet och Validitet.....	19
Etiska aspekter	20
Direktcitrat från barnbrev.....	20
Arkivering av barnbrev	20
Resultat	23
Engagemang i bilden	25
Inlevelse i bilden.....	26
Den sociala kontexten.....	32
Perspektivering.....	36
Sammanfattande analys.....	37
Diskussion.....	39
Referenser	42
Appendix 1	45
Utdrag ur brev från 1897.....	45
Utdrag ur brev från 1898.....	47
Utdrag ur brev från 1905.....	48
Tabell 1.....	49
Appendix 2	50
Tomtebrev i <i>Jultomten</i> 1897	50
Tomtebrev i <i>Jultomten</i> 1898	50

Tomtebrev i *Jultomten* 1905 51

Inledning och bakgrund

Tanken att studera barns läsande och skrivande i äldre tider väcktes eftersom jag har undervisat skolelever i början av sin läsutveckling på låg- och mellanstadiet under 1990 talet och fram till 2012, och under de senaste fem åren medverkat i kurser i literacy på förskolläraryrket på Malmö Universitet. Läsutveckling och stimulering av läsande och skrivande har länge varit en stor del av den dagliga yrkesverksamheten för mig. I skolan under de senaste decennierna har vi provat nya metoder och hjälpmedel för att stimulera läsutveckling och främja engagemang för att läsa men fortfarande finns det enligt PISA-resultat riskfaktorer för elever som hamnar lägst i internationella mätningar av läsförståelse i länder som Sverige och Finland. Linnakylä & Malin (2004) beskriver bakomliggande riskfaktorer för låg prestation i PISA-tester som mäter förmågan inom läskunnighet och läsförståelse. Studien baserar sig på faktorer som gäller Sverige och Finland. Konklusionen om riskfaktorer bygger på analyser av provresultat från 15-åriga elever med de lägsta resultaten i läsförståelseprov i Sverige och Finland. I de nordiska länderna idag har barn tillgång till bibliotek med ett varierat utbud av material men socioekonomiska faktorer spelar trots detta in i utvecklingen av läsförmåga. Linnakylä & Malins resultat visar att barnens attityder till läsning och att de har ett eget engagemang och intresse för texter har en signifikant betydelse för deras literacyutveckling. Ytterligare riskfaktorer som identifierades var bristen på aktiv kommunikation och diskussioner om sociala frågor, litteratur och film. Resultaten överensstämmer med Fast (2007) undersökning av förskolebarns literacyutveckling som framhåller att literacy utvecklas i ett socialt samspel i kommunikation och samtalande om texter, symboler och bilder i meningsfulla aktiviteter. I lässtunder på förskolan och i förskoleklassen kan bildböcker användas som källa till samtal och som en utvidgning av texten. Fast (2007) beskriver hur förskolebarns möte med text som omger dem från populärkultur, leksakskataloger, instruktioner till spel och liknande påverkar och förstärker deras literacyutveckling och betonar vikten av att ta upp fritidens textmöten, ”fritidsläsning” i förskola och skola. Nutida forskning har visat att betydelsen av att de texter barnen engagerar sig i och möter i exempelvis populärkultur finns med i också i förskolans och skolans arbete med literacy. Fast (2007) belyser hur barns literacyutveckling stärks av att texter som de kommer i kontakt med i hemmiljön lyfts fram och ses som en tillgång i skolan.

Men insikten att läsförmåga stimuleras bäst genom socialt samspel och ”textutvidgning” är inte något nytt. Redan för drygt hundra år sedan ägde ett av de allra mest framgångsrika läslyften i Sveriges historia rum genom lanseringen av billiga tidskrifter som *Jultomten* och bokförlaget Saga – publikationer som förmedlades genom skolor och lärare över hela landet. Stor del i framgångsreceptet hade att göra med det läsarengagemang man lyckades stimulera. Idén att försöka ta tillvara resultaten av gångna tidars insatser för läsning för att få syn på vad vi kan lära väcktes. Med detta arbete vill jag alltså undersöka hur barn i folkskolan under sekelskiftet 1900 engagerades av läsning och hur bildmaterial kopplat till texten kunde främja engagemang och motivation. Sekelskiftet 1900 innebar ett paradigmskifte med utökade möjligheter för barn att ta del av fritidsläsning. Trots knappa resurser jämfört med

utbudet som finns idag har sekelskiftets folkskolebarn engagerat sig i text och bilder från sin fritidsläsning vilket brevsamlingen från svenska barnboksinstitutet som ligger till grund för detta arbete visar exempel på. Jag menar att en tillbakablick till ett Sverige i färd med sin demokratiseringsprocess och studiet av barnbrev från denna tid med kommentarer om läsning kan säga oss något om läsfrämjande idag genom att bidra med kunskap om vad som då medverkade till att engagemang och diskussioner kring läsning främjades.

Historisk kontext

Arbetet inleds med en historisk tillbakablick för att ge en bild av tiden för barnbrevens tillkomst och historiska kontext.

Barn som gick i folkskolan för mer än 100 år sedan, i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet kunde ta del av skolböcker i skolan, och i hemmen fanns oftast en bibel eller katekes som läsmaterial. Vid den här tiden, på 1890-talet, började förlagen trycka illustrerade Jultidningar för barn. En av jultidningarna var tidningen *Jultomten*, utgiven av svensk Läraretidnings förlag. *Jultomten* utkom mellan åren 1891–1934, och den blev framgångsrik med en för dåtiden omfattande upplaga. En orsak till framgången, hävdar Sonja Svensson (1983) var att tidningens redaktör förmådde upprätta en kommunikation med läsarna. Detta skedde, menar Svensson, i en lekfull anda under redaktörens fiktiva identitet. Det skulle inte ha fungerat att redaktörens brev till läsarna (folkskolebarnen) var undertecknat med ”redaktören” argumenterar Svensson (1983). Resonemanget stöds av Linnakylä & Malins (2004) forskning om betydelsen av engagemang och attityder till läsning hos barn.

Läskunnigheten i de breda folklagren i Sverige har enligt Svensson (1983) främjats av reformationen eftersom den medförde att det blev viktigt att själv kunna ta del av religiösa skrifter. Redan 1686 år kyrkolag stadgade att barnen skulle kunna läsa katekesen, och prästen eller klockaren hade ansvar för att hålla husförhör. Prästerskapet fann att ansvaret för folkets läsinlärning var betungande och 1723 års ”kungliga resolution på prästerskapets besvär” medförde att ansvaret för barnens läsundervisning hamnade hos föräldrarna (a.a.s.19.) Vid slutet av 1700-talet bestämde riksdagen att ”barn till medellösa föräldrar borde få sin läsinstruktion genom socknens försorg” och 1760-1762 års riksdag beslutade att stora socknar skulle anställa särskilda lärare eftersom klockaren ensam inte kunde ansvara för vidsträckta geografiska områden. Folkskolan infördes 1842 och enligt Svensson (1983) fanns det redan då en tradition av läskunnighet i Sverige. Författaren beskriver att det ansågs nödvändigt med en ”minikompetens” i att kunna avkoda text och läsa ”hjälpigt innantill” (a.a. s. 20). Efter folkskolans införande skulle alla barn från 9 års ålder vara inskrivna i skolan. Den tidigare minikompetensen med avkodning av text skulle byggas på med skrivkunnighet, kunskaper i de fyra räknesätten och läsning av antikvastil.

Genombrottet för barnjultidningar i Sverige infaller på 1890-talet. Då hade tryckeritekniken utvecklats och flerfärgsillustrationer blir så småningom vanligare. I den första årgången av *Jultomten* 1891 kunde färgtryck inte användas av kostnadsskäl, men redan 1892 hade tomten fått röd luva. År 1895 hade tidningen en upplaga på

250 000 exemplar vilket visar att en massspridning av fritidsläsning vid denna tidpunkt var möjlig. (Furuland, 1980). Julklappsseden hade vid sekelskiftet spridit sig till alla samhällsgrupper i hela landet, vilket bidrog till att skapa förväntningar hos barnen på att få en julgåva. Detta, menar Furuland, skapade en marknad för barnjultidningarna.

Enligt Dolatkhah (2011) kan läsandet i Sverige betraktas som bottnande i en borgerlig (sekulär) och en folklig, religiöst grundad läskultur. Denna uppdelning kom att successivt förändras och decennierna kring 1900 kan ses som en tid av förändringsprocesser som även omfattar läsandet, och barns möjligheter till läsande. Samhällsförändringar som demokratisering, industrialisering, folkrörelsernas framväxt och att nya pedagogiska idéer växte fram möjliggjorde nya läsbeteenden. Tidningen *Jultomtens* mest verksamma tid sammanfaller med den brytningstid som Dolatkhah beskriver. Det existerade fortfarande ett ”komplikerat och dynamiskt maktspel kring läsandet” menar Dolatkhah (a.a. s.184) och författaren framhåller att barn hade vertikala sociala relationer till vuxna med små möjligheter att förhandla kring de normer som omgav barnens läsning. Parallellt med detta framkom flera kontexter, som skolan, folkbiblioteken och barnens nätverk som gav tillgång till texter och skrifter som ”leder till att en konsekvent maktutövning över barns och ungas läsning var svår att etablera för en enskild auktoritet” (a.a. s.185). Läsandets karaktär förändras från att ha varit ett ”mottagande från en överhet tillsatt av Gud” till att successivt bli mer självständigt och ett ”eget begrundande” över texterna kan uppstå (a.a. s. 85). När det gäller en jultidning, som *Jultomten* kan omständigheten att den utkommer nära julhelgen innebära att denna fritidsläsning hade legitimitet.

Barnbrev till tidningen *Jultomtens* redaktion är inte en isolerad företeelse. Barn har skrivit brev långt tidigare, vilket har beforskats av Bruce (2014) som belyser brevskrivandets roll i literacyutbildning under en tidigare period. Att barn skriver brev har varit en utbredd företeelse i Europa redan under upplysningstiden, menar Bruce (2014). Hennes forskning behandlar barnbrev som skrevs mellan åren 1780–1850 i Tyskland. Barnbrev är ett av forskning ofta förbiset material som kan bidra med värdefull kunskap om hur barnen socialiserades in i samhället genom att de tränades i att formulera och skriva hälsningar, avskedsfraser och att uttrycka sig själva. Att skriva brev betyder att barnen fick träna på både språklig formuleringsförmåga och att förhålla sig till mottagaren, då det gällde att skapa band och nätverk med familj och släkt som kunde befinna sig på annan plats än barnets hem. Barn kunde få undervisning om att skriva brev genom undervisning i hemmet eller genom skolan, och det fanns också brevskrivningsmanualer med instruktioner om hur barn skulle formulera sig artigt i brev. Att lära sig konventioner för brevskrivande var en viktig literacykunskap för barn från över- eller medelklassen i dåtidens Europa. Skrivandet av barnens brev skedde inte isolerat, hävdar Bruce (2014) utan processen övervakades ofta av äldre syskon, föräldrar eller andra vuxna. Ytterligare en avsikt med barnens brevskrivande var att demonstrera sina framsteg i skolan och sin skicklighet i språk för en förälder eller släkting. Strömningar från Europa när det gäller literacy-träning av barn som där skedde i över- och medelklassmiljöer kan ha nått till Sverige och mönster för hur brev kan formuleras kan ha spridits genom brevskrivningsmanualer även hos oss. I barnbrev till tidningen *Jultomten* från svenska barnboksinstitutet finns mönster som pekar i denna riktning.

Under decennierna kring år 1900 var de materiella förutsättningarna för läsning och umgänge med böcker eller tidningar begränsade i flertalet av de fattigaste barnens hemmiljöer. Faktorer som trångboddhet, brist på belysning eller förvaringsutrymmen för böcker kunde medföra hinder för det läsande barnet enligt Dolatkhah (2011). Målsättningen från utgivarna av *Jultomten* var att erbjuda folkskolebarnen nöjesläsning av en god kvalitet. *Jultomten* uppnådde en upplaga på 250 000 exemplar år 1895 vilket visar att distributionen via lärarna och innehållet i tidningen var en kombination som gjorde att tidningen blev tillgänglig för och uppskattad av ett stort antal barn och deras familjer.

Tidningen *Jultomten* innehåller vanligen 24 sidor. Bilderna i *Jultomten* kan ha olika syften, som att illustrera innehållet i en berättelse och att ge en estetisk upplevelse eller att roa läsaren. Det finns två dubbelsidor med planscher eller bilder på hela ytan. På textsidorna är bilderna små, infällda över, under eller i texten. De dubbelsidiga bilderna är färgbilder som är genomarbetade och detaljerade. Begreppen ”planscher” eller ”taflor” används i Tomtebrevet från redaktionen samt i barnens responser. Begreppet ”planscher” avser helsidesfärgbilderna i tidningen.

Formatet på tidningen är 33 x 15 cm, det vill säga något större än ett A4 ark. Papperskvaliteten är ett blankt papper som är tjockare än tidningspapper. Den skrivna texten i berättelserna är liten, mindre än 12p. De fysiska förutsättningarna för att läsa eller att skriva under vintertid i Sverige innebär att det krävs tillgång till någon slags ljuskälla. En yta för att kunna lägga tidningen framför sig är fördelaktig för stabiliteten, men tidningen kan också hållas framför läsaren utan stöd. Att läsa den liggande på golvet uppslagen framför sig skulle kunna medföra att fler än en läsare kunde ta del av bilderna och kommentera dem gemensamt, vilket kan innebära att barnen kan inspireras av varandras läsupplevelse, dela erfarenheter och uppleva text och bild gemensamt.

Bild 1. *Jultomten* 1899, framsida

Tidningen vänder sig till alla skolbarn, det är inte specifikt flickor eller pojkar eller en viss åldersgrupp, utan mottagarna är barnen i folkskolan. Läsbrevet vittnar om att många barn lever under knappa ekonomiska förhållanden. I breven framkommer det att syskon och föräldrar i familjen kunde ta del av samma tidning och att de uppskattade bilderna och berättelserna i den. Bilderna beskrivs i många brev som vackra och innehållande ”roliga gubbar”.

Jultomtens första nummer kom ut i december 1891. Distributionen av tidningen genomfördes med hjälp av folkskolans lärare, som också värvade prenumeranter bland eleverna. Därför kunde utgivningen bli tillgänglig även på små skolor på landsbygden. Svensson (1983) lyfter fram att portot höjdes år 1905, men priset för skolornas prenumeration av tidningar var oförändrat eftersom tidningarna sändes som korsband till samma adress. *Jultomten* uppnådde en upplaga av 250 000 ex år 1895 vilket visar att utgivningen var framgångsrik (Wraner,1966). *Jultomten* möjliggjorde vidare barnbiblioteket Sagas förlagsverksamhet (Bergstrand 1982). Barnbiblioteket Saga kunde 1899 starta på svensk läraretidnings förlag tack vare inkomsterna från *Jultomten*-tidningen (Furuland 1980).

Syfte och frågeställning

Föreliggande arbete undersöker och diskuterar responser från barnen, läsarna, till bildmaterialet i *Jultomten* genom de brev som barnen skrev till redaktören med den fiktiva identiteten *Farbror Jultomten*. Genom att belysa vad i bilderna som engagerar barnen, vad de kan identifiera sig med när de formulerar sin reception av bildmaterial från tidningen *Jultomten* i brev till tidningens redaktör är syftet med detta arbete att öka kunskapen om hur illustrationer kan medverka till att barnens läsupplevelse och förståelse av såväl text- som av bildinnehåll vidgas, och hur barns läsupplevelse och literacyutveckling därigenom stimuleras. *Jultomten*-brev kan ge en historisk perspektivering genom att de kulturbundna aspekterna av responserna kan bli tydliga för en nutida läsare.

1. Hur beskriver barnen illustrationerna i sina brev till Läraretidningens förlags jultidning *Jultomten*?
2. Vad motiverar barnen att skriva till tidningen?
3. På vilket sätt fungerar illustrationerna som identifikationsobjekt för barnen?

Genom att ställa dessa frågor kommer kunskapen om hur illustrationerna i *Jultomten* har medverkat till att vidga barnens läsupplevelse och förståelse av text- och bildinnehåll att bli tydligare. I nästa kapitel kommer jag att redogöra för teoretiska utgångspunkter som beskriver hur barns bildreception kan förstås som utvecklingsfaser.

Teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning

Utvecklingsfaser i barns bildreception

Detta arbete undersöker barns bildreception genom att studera hur de har formulerat sig i text (genom brev) om bilderna. För att undersöka hur illustrationerna i Jultomtentidningen fungerar som identifikation för barnen behövs en bakgrund i teorier om bildreception som kan förklara barns upplevelse av bilder. I det följande avsnittet beskriver jag teorier om utvecklingsfaser i bildreception. En sammanfattning av bildreceptions-faserna följer efter genomgången.

Samtida forskare har beskrivit bildreception genom att indela responser till bilder i utvecklingsfaser. Madura (1998) bygger sin beskrivning av barns responser till bilderböcker genom att dela in responserna i en första deskriptiv respons i vilken barnen beskriver bilden och summerar händelser i berättelsen. Den beskrivande responsen följs av en tolkande respons där berättelsen kommenteras och personliga erfarenheter vägs in. Madura (1998) hade följt 6-åringars respons till bilderböcker efter att de hade läst och gått igenom böckerna tillsammans med läraren i smågrupper.

Kiefer (1993) studerade barns visuella literacitet och konstruerade en utvecklingsmodell för att tolka hur barn skapar mening av bilderbäckernas illustrationer. Kiefer (1993) delar in receptionen av bilder i en informativ fas med kommentarer om innehållet i illustrationerna och jämförelser med andra illustrationer, följt av en fantasifull fas där barnen ger sig in i berättelsen med kommentarer om den. Ytterligare en, personlig fas tillkommer där läsarna kommenterar innehållet i bokens berättelse och uttrycker känslor och åsikter om karaktärerna och utvärderar illustrationerna. Faserna som beskrivs av Kiefer och Madura är studier av barns muntliga respons till bilder. De av Kiefer och Madura beskrivna utvecklingsfaserna överensstämmer med Housen (2001) som har formulerat fem utvecklingsfaser för att beskriva den estetiska utvecklingen hos barn och vuxna. Den första fasen i Housens modell är berättarfasen, där betraktaren använder sina sinnen, erfarenheter och associationer för att kommentera konst. Bedömningar av bilderna utgörs av kommentarer om vilka verk betraktaren tycker om, och betraktaren tycks ”gå in i bilden” och bli en del av berättelsen. I den andra fasen, enligt Housens modell, söker betraktaren en logik i bilden, ett ramverk som stämmer med hans uppfattning om hur bilden ”bör” se ut. I nästa fas vill betraktaren klassificera bilden och inta en analytisk hållning som en konsthistoriker, menar Housen. Den fjärde fasen i Housens modell innebär att ett tolkande äger rum, betraktaren söker en personlig förståelse av verket. I det femte och sista stadiet har betraktaren etablerat en känsla av bekantskap med verket och kan upptäcka nya aspekter och dimensioner i verket allteftersom betraktarens erfarenhet och kunskaper förändras (Housen 1983). När den estetiska utvecklingen har beskrivits genom teorierna av Kiefer, Madura och Housen har utgångspunkterna varit muntliga responser till bilder eller till konstverk. Kiefer studerade barns muntliga responser till bilder i bilderböcker, vilket kan ha öppnat möjligheter för att se förändringar i responserna och en utveckling under en längre tidsperiod.

I Housens fas fem beskrivs att betraktaren kan ha utvecklats och förändrat sina responser över samma bild över tid, allteftersom betraktarens erfarenheter förändrats. I

min undersökning använder jag skriftliga responser som härrör från ett bestämt ögonblick i betraktarens livsvärld. Det är dels responser till bilder i *Jultomten* tidningen och dels är breven också responser till redaktörens brev i samma tidning. Bilderna och redaktörens brev förnyas vid varje utgivning. Den femte av Housens faser kan inte tillämpas på historiska skriftliga responser till periodica om inte konstruktionen av undersökningen har varit en del av planeringen av utgivningen under den aktuella perioden.

Sammanfattning av utvecklingsfaser inom bildreception enligt Madura (1998), Kiefer (1993) och Housen (2001).

Madura (1998)

1. Deskriptiv fas - beskriver bilden och summerar innehållet
2. Tolkande fas-personliga erfarenheter och kommentarer infogas

Kiefer (1993)

1. Informativ fas-kommentarer om innehållet, jämförelser med andra illustrationer
2. Fantasisfull fas - ger sig in i bilden eller berättelsen
3. Personlig fas-kommentarer innehållet i berättelsen och uttrycker känslor och åsikter

Housen (2001)

1. Berättarfaser – betraktarens sinnen och erfarenheter engageras
2. Meningssökande – betraktaren söker en logik i bilden som stämmer med hans uppfattning om *hur* den bör se ut
3. Den klassificerande fasen - försök att sätta bilden i ett sammanhang, inta en analytisk hållning
4. Den tolkande fasen - betraktaren söker en personlig förståelse av verket
5. Utvecklingsfasen – betraktaren är bekant med verket och upptäcker nya aspekter och dimensioner i det

I analysdelen kommer bildreceptions-faserna att användas som en hjälp i bearbetningen och för att kunna se textinnehållet i ett större sammanhang, i ett bredare perspektiv.

”Vem är du i bilden” är en fråga som kan engagera barn i samtal om boken som de lyssnar på vid högläsningstunder. Vilken person, figur eller hjälte vill lyssnaren likna, eller identifiera sig med? Bilden i barnboken kan tillföra betydelsefulla dimensioner för barnet som ska ta till sig handlingen i berättelsen och även som inspiration och identifikation för de barn som är i färd med att upptäcka läsning, bli läskunniga och så småningom kunna ta del av de läsandes gemenskap. Bilder kan vidare antas påverka attityder och beteenden.

Litteracitet utvecklas stegvis, enligt Nikolajeva (2010) som resonerar kring begreppen *verbal and visual literacy* och argumenterar för att det är en vanlig missuppfattning att *visual literacy* eller förmåga att läsa bilder växer av sig själv medan *verbal literacy* måste läras in. Nikolajeva hävdar att forskning kring hur processen kring att förstå samverkan mellan ord och bilder i barnlitteraturen ännu inte är tillräckligt

kartlagd, trots en mängd empiriska studier kring hur barn uppfattar specifika bilderböcker. Det finns, enligt Nikolajeva, studier som visar att även små barn ger respons till bilder, men att respons och förståelse inte är samma sak. Nikolajeva konstaterar att inte heller vuxna automatiskt kan läsa bilder, vilket hon grundar på erfarenheten av att hennes studenter har genomfört relativt primitiva diskussioner kring bilder i barnböcker i början av kurser kring barnlitteratur. För att tolka text och bild resonerar Nikolajeva (2010) kring hierarkiska tolkningskoder med en kod för att läsa enkel text, "the proairetic code" som innebär att läsaren förstår en handling i en text med hänsyn till tid, orsak och verkan av händelser och handlingar. Berättelser som folksagor och myter som har ett tydligt mönster tillhör kategorin som kan förstås med en enkel kod.

In using proairetic coding, readers interact with the text on the basis of anticipation and retrospection, which means that every event points further to subsequent events, and that each event may be at best explained and understood through previous events. (a.a. s.29)

Ord och bilder kan komplettera varandra och ord kan leda läsarens uppmärksamhet till bilderna, både inne i berättelsen och på framsidorna av publikationen beskriver Nikolajeva. Artikeln av Nikolajeva är författad 2010, men trots att föreliggande arbete handlar om responser som skrevs för mer än hundra år sedan kan det finnas beröringspunkter med artikeln från 2010 och det dåtida materialet.

Teoretiska begrepp

Termerna literacy och literacyutveckling är komplexa och det är därför motiverat att förtydliga hur dessa används. Flera forskare har strävat efter att definiera begreppet literacy och hur det kan användas. Lankshear & Knobel (1993) definierar literacy som ett sociokulturellt förhållningssätt som endast kan förstås genom sin historiska och sociala kontext. Säljö (2000) framhåller att literacy inbegriper skriftspråkliga aktiviteter som är komplexa och varierade, samt att utgångspunkten är läsande och skrivande.

Elmfeldt & Erixon (2007) förklarar att den engelska grundbetydelsen av ordet *literacy* är läs- och skrivförmåga men att begreppet också är ett begrepp som är nära kopplat till utbildningsvetenskaplig forskning om frågor kring läs- och skrivförmåga. I detta arbete använder jag begreppet literacy i betydelsen läs- och skrivförmåga, förmågan att avkoda, använda och förstå de abstrakta symboler som bokstäver är. Literacy-utveckling avser i detta arbete läs- och skrivutveckling som gäller barn i de tidiga skolåren. Literacy-processer handlar om läs- och skriv-aktiviteter som barnen ägnar sig åt i skolan eller på fritiden. Barton (1994 /2007) framhåller att literacy bygger på att använda symboler för att kommunicera. Dessa symboler kan tolkas och förstås av alla som har kunskap om dem. Vidare framhåller Barton att literacy ingår i ett socialt sammanhang. I mitt arbete har jag använt orden social kontext, som här syftar på att de literacyprocesser som barnen ägnar sig åt sker i ett sammanhang, i en miljö och med en förförståelse. Förförståelsen består av erfarenheter som barnen har förvärvat genom att

de befinner sig i just sitt specifika sammanhang.

Perspektivering, eller att sätta något i perspektiv, används i detta arbete för att beskriva att jag betraktar barnbrevens innehåll i ett bredare sammanhang, således hur barnens sätt att skriva och innehållet i deras texter är påverkade av deras samtid. Materialet öppnar en möjlighet för perspektivering av samtida material inför vilken analys kan skymmas av närheten i tid till materialet. Brev från barn som genre av text har förväntningar som är knutna till den tid och de förhållanden som de skrevs i. Genrer är ”mängder av läsförväntningar som intas av samhälligheter av läsare och skribenter vid specifika historiska ögonblick, och dessa läsförväntningar förändras sig uppenbarligen över tiden” framhåller Alvesson och Sköldbäck (2017, s. 148). Författarna beskriver genrer som en ”kommunikativ företeelse” (a.a. s.148) och genrer kan således betraktas som företeelser som förändras kontinuerligt beroende av hur läsarförväntningarna formuleras eller hur de tolkas av skribenten.

Shtulman och Yoo (2015) hävdar att barns uppfattning om den nutida tomtens existens är mer beroende av barnets mentala mognad och dess egen bedömning av fakta än av de vuxnas beskrivning av fenomenet tomten. Sekelskiftets barn i Sverige kan ha tagit del av de vuxnas berättelser om gårdstomtar och det är inte otänkbart att en jultomtes existens skulle kunna ha tätt sig som rimlig för dem. I ett nutida perspektiv skulle barn i 7-12 års åldern knappast finna tomtemyten trovärdig.

Chambers (1993) betonar att uppmaningen att berätta inbjuder barnet till att delge sina tankar utan att det är ett förhör om innehållet i text och bild vilket kan bidra till att barnet vill delta i en lekfull kommunikation med avsändaren. Innehållet i barnbrevet kan tolkas som att de ger uttryck för att läsarna deltar på ett lekfullt sätt när de skriver kommentarer om tomtarnas värld.

Nutida brev till tomten

Det finns flera andra fokusområden för nyare forskning om barnbrev till en jultomte eller en Santa Claus som barnen riktar önsknings till. Dessa forskningsområden behandlar också barnbrev, men deras fokus ligger inte inom området bildreception eller motivation för skrivande, utan breven har tillkommit i ett syfte att meddela vad barnen önskar sig. Barnen kommunicerar inte med en redaktör med fiktiv identitet som har efterfrågat kommentarer om text eller bildinnehållet i periodica eller bilderböcker, utan det är brev till en tänkt jultomte.

En internationell utblick om barnbrev till Jultomten visar att området är beforskat med fokus på socialisering av könsidentiteter, barns önsknings och deras kognitiva utveckling. I det följande stycket summerar jag ett urval av artiklar som behandlar barnbrev till Jultomten ur ett internationellt perspektiv. Artiklarna är publicerade under senare delen av 1900-talet och början av 2000-talet. En sökning på Libsearch med orden ”Letters to Santa Claus” ger 5 resultat på artiklar som är publicerade mellan 1982–2009.

Richardson och Simpson (1982) har analyserat innehåll i brev till Santa Claus med fokus på hur barnens socialisation av könsidentitet uttrycks i vilka önskemål de skriver fram i sina brev till Santa. De har analyserat 750 brev som inkommit till

huvudpostkontoret i Seattle år 1979. Barnen som skrev dessa har varit mellan 5–9 år gamla. Richardson och Simpson finner att pojkar och flickor har lika många önskningar om leksaker och att önskingarna skiljer sig åt beroende på hur fokus på lekformer med sakerna formuleras. Om en Hulken-figur beskrivs som en docka medför det att bilden av sambandet mellan önskningar av könsstereotypa leksaker förändras.

Undersökningsresultatet visar att könstillhörighet när barn önskar leksaker har ett samband med könsroller i de vuxnas värld om sakerna speglar könsroller i vuxenvärlden.

En artikel av Bravo och Martinez (2008) ger en analys av barnbrev till Tomten (Santa) från Chile. Forskarna arbetar på the Business School of Chile i Santiago. Deras artikel visar på att breven från de chilenska barnen uttrycker få önskningar, att förekomsten av önskningar som innehåller varumärken är låg och att önskingarna är könsspecifika till sin natur. Barnens ålder och könstillhörighet spelade en betydande roll för hur de formulerade sig kring typen av leksaker och varumärken. Resultaten pekade på att pojkar var mer precisa när de beskrev vilket varumärke de föredrog.

Shtulman och Yoo (2015) har undersökt hur barn tänker kring den fysiska möjligheten av Santa Claus existens när de visar tilltro till de vuxnas uppgifter om honom. Barnen blev instruerade att dels skriva frågor i brev till Santa och dels själva ge förklaringar till hur de tänker sig att han kan genomföra en del av de aktiviteter som tillskrivs honom. Barnen skulle också bedöma rimligheten av en del fysiskt extraordinära händelseförlopp, som att resa jorden runt på en natt eller att tillverka alla leksaker i en enda fabrik. Studien uttrycker en tveksamhet mot påståendet att när barn överger sin uppfattning om tomtens existens är det ett resultat av hur de vuxna talar till barnen om fenomenet Santa Claus på olika sätt beroende på barnets ålder. Barnens värdering av rimligheten i de vuxnas framställning tycks spela roll och så även barnens mentala mognad. Barn som tvivlar på Santa Claus gör det på grund av att deras intellektuella mognad och förståelse gör att Santa berättelsen ter sig orimlig för dem, oberoende av hur de vuxna förmedlar tomtemyten.

Otnes, Kyungseung, och Young (1994) har analyserat barnbrev till Santa Claus i USA. Deras undersökning fokuserar på hur flickor respektive pojkar uttrycker sig när de skriver till Santa. Studien visar att flickor skriver längre brev och sättet att formulera sig är olika pojkarnas, flickorna uttrycker sina önskningar på ett mer indirekt sätt. Enligt författarna speglar detta de vuxnas sätt att formulera sig när de ber om något, beroende på om den vuxne är en man eller kvinna.

Halkoaho och Laaksonen (2009) redovisar en studie av innehåll och formulering av önskningar i 314 autentiska barnbrev som skickats i Storbritannien. Forskarna finner att majoriteteten av breven uttrycker önskningar om saker, medan endast några få brev innehöll formuleringar om drömmar eller behov hos barnen. Halkoaho och Laaksonen menar att breven uttrycker att julen för barn mer handlar om att få saker än att realisera drömmar.

Det finns alltså en del forskning om barnbrev till Jultomten i gestalt av Santa Claus. Gestalterna Santa Claus och jultomten kan inte anses vara helt samstämmiga även om de är jämförbara. De refererade artiklarna visar att forskningsområdet om barnbrev till Santa Claus berör huvudsakligen de rika länderna i västvärlden.

Forskningen har flera olika fokusområden som genomgången visar, som hur barn tidigt socialiseras i olika skriftliga kommunikationsmönster för att be om något beroende på om det är en pojke eller flicka som skriver, eller hur barn kan tvivla på i övrigt trovärdiga vuxna som beskriver egenskaper och förmågor hos Santa. Att barn är en viktig konsumentgrupp idag kan utläsas ur forskningsintresset för om i vilken utsträckning varumärken förekommer i önskningarna i breven.

Metod

Inledningsvis beskriver jag brevsamlingens karaktär och var jag fick tillgång till samlingen. Därefter motiverar jag att jag valde det kvalitativa angreppssättet för detta arbete, följt av en beskrivning av genomförandet av textanalysen av breven. Sedan följer en beskrivning av de kategorier som jag delade in brevens innehåll i för att analysera resultatet och hur jag genomförde urvalsprocessen av barnbreven

På svenska barnboksinstitutet i Stockholm finns ett arkiv med brev från barn som är adresserade till *Farbror Jultomten*, svensk Läraretidning, Stockholm. Det speciella med dessa barnbrev är dels tiden för deras tillkomst och dels att syftet med dem har inte primärt varit att uttrycka önskemål om julklappar. Avsikten med breven är att kommunicera barnens uppfattningar om innehållet i tidningen *Jultomten*. Breven är adresserade till en tidningsredaktion till en tomte som har sina rötter i traditionen av den svenska gårdstomten som under slutet av 1800-talet stöptes om till jultomten enligt Schön (2006).

Breven från 1887, 1898 och 1905 var organiserade i separata mappar vilket medförde att de utgjorde en sammanhållen och strukturerad del av brevsamlingen och kan anses representera ett urval av brev från tiden kring sekelskiftet 1900. Jag ville undersöka en mängd av breven från så tidiga år som möjligt och få också få en variation av kommentarer till olika bilder. Det fanns en hel del brev som inte var sorterade årsvis som av jag av praktiska skäl inte har tagit med, det skulle ha tagit för mycket tid i anspråk för att sortera bland dem.

Efter en genomgång av det arkiverade brevmaterialet till *Jultomtens* redaktion återfanns sammanlagt 541 brev från åren 1897, 1898 och 1905. Bland dessa 541 brev fanns 44 brev som innehöll kommentarer om bilder, bildernas innehåll eller om illustratören som tecknat bilden. Citat från 13 av dessa valdes ut för analys i detta arbete. Urvalet gjordes för att de visade en variation i hur barnen hade formulerat sina bildkommentarer. Fördelningen av den totala mängden arkiverade brev från de tre åren visas nedan:

<i>Jultomten</i> år	Antal brev
1897	57
1898	278
1905	206

Textanalys

I genomförandet av studien av barnbrev är tillvägagångssättet närläsning och textanalys som är kvalitativ. Detta motiveras av att syftet med studien är att belysa hur barnen beskriver illustrationerna i sina brev och på vilket sätt dessa fungerar som identifikationsobjekt för barnen. För att synliggöra dessa aspekter ur brevtexterna behöver texternas manifesta och latenta innehåll skärskådas. En statistisk analys av texterna skulle inte fånga in dessa aspekter, det är därför motiverat att genomföra en kvalitativ textanalys.

I en kvalitativ textanalys beaktas det manifesta och latenta innehållet i texten. (Bergström & Boréus, 2000). Det manifesta innehållet uttrycks i ord medan det latenta innehållet är underförstått och kan utläsas genom att observera hur innehållet uttrycks, vilka ord som används. I urvalet ingår brev med hög relevans för forskningsfrågorna. Dessa texter läste jag med noggrannhet för att utröna hur barnen formulerar sig dels när det gäller hälsningsfraser för att bilda mig en uppfattning om hur barnen positionerade sig gentemot mottagaren, och dels hur de uttryckte sig om innehållet i tidningen. Närläsning som metod beskrivs av bland andra Mills (1995) som ett sätt att enbart förlita sig till texten för att studera författarens avsikt och idéer.

Vid textanalys av barnbrev från sekelskiftet 1900 behöver man beakta att innebörden av begrepp kan ha förändrats. I en kvalitativ ansats med tolkning av data är forskarens tolkning beroende av den förförståelse som forskaren besitter och vilket perspektiv forskaren har, menar Eriksson-Barajas m.fl. (2013). Min förförståelse i studiet av barnbrev är influerat av en lång lärarerfarenhet med läs- och skrivundervisning i de tidiga skolåren, således är jag en lärare som läser barnens texter, med betraktande av både innehåll, språkbehandling och barnets livsvärld. Min teoretiska ståndpunkt när det gäller literacy är samstämmig med Barton (1994 /2007), som framhåller att barns läs- och skrivutveckling sker i ett socialt sammanhang där de kan finna text och bilder som de kan identifiera sig med och känna engagemang för.

Kategorier

Vid närläsning och textanalys av breven visade det sig att förutom kommentarer om tidningsinnehållet beskrev en del brevskrivare sin familj, om de hade syskon eller hur omgivningen där de fanns gestaltade sig. Detta slags brevinnehåll kan sägas vara en del av den *sociala kontexten*. Barnens *engagemang* i tidningsinnehållet visade sig i texterna genom deras intresse för tomtvärlden och att de hade observerat hur tomtarnas tillvaro illustrerades i tidningen. Detta engagemang leder över till en *inlevelse* som yttrar sig i att brevskrivarna uttrycker en vilja i att delta i händelserna i tomtarnas värld, som att de vill delta och medverka i denna fantasivärld.

Engagemang, inlevelse och social kontext kunde således utläsas ur barnbreven. Dessa dimensioner i breven kunde användas som en indelning av dem, och därmed bidrog dessa utvalda aspekter i texterna till att breven kunde sorteras i kategorier som speglar vad som framstod som angeläget för barnet att skriva om.

Barnens livsvärld i sekelskiftet 1900 kan uppmärksammas genom att texterna betraktas i ett nutida perspektiv, att de perspektiveras, vilket kan medföra att likheter och skillnader med vår tid framstår tydligare. Den fjärde dimensionen av barnens texter framställs alltså i studien som kategorin *perspektivering*.

Barnens engagemang i bilderna och texten som den förmedlas i breven beskriver deras uppfattning och respons som den var i tidpunkten för skrivandet. Madura (1998) menar att den första beskrivande fasen följs av en tolkande respons där text och bild kommenteras och kopplas till personliga erfarenheter. Kiefer (1993) kallar den första fasen för informativ med kommentarer om innehåll och jämförelser med andra illustrationer, medan den andra fasen präglas av fantasi vilket kan medföra att barnet ger sig in i berättelsen och bilderna. Inlevelse i bilderna kan beskrivas med Kiefers andra fas.

Den sociala kontexten är sammanhanget där barnens möte med text och bilder sker, och denna kontext bidrar till att kunna ge en perspektivering till möjligheter som erbjuds vår tids barn som är i färd med att tillägna sig kunskaper i literacy. Sekelskiftets barn och de nutida barnen söker sammanhang med sina erfarenheter för att innehållet i bild och text ska infogas i ett för barnen meningsfullt sammanhang. Mönstret för tid, orsak och verkan i samverkan med bilden och texten som Nikolajeva (2010) kategoriserar med begreppet ”enkel kod” beskriver barnets sätt att förstå genrer som folksagor och myter. Tidningen *Jultomten* från sekelskiftet 1900 kan anses bygga på Tomtemyten.

Urval

Ett urval med relevans för forskningsfrågorna eftersträvades, vilket medförde att de brev som innehåller kommentarer som behandlar bilder, bildinnehåll eller illustratören valdes ut för en närläsning av texten. Eriksson-Barajas m.fl. (2013) beskriver hur urvalsprocessen i en kvalitativ studie kan utformas. För att inkludera brev med relevant information som gäller bildreception görs ett strategiskt urval av texter som ”delar vissa karakteristika”, (a.a.s.137) vilket i denna studie således gäller brev med bildkommentarer. Det strategiska urvalet görs enligt Eriksson-Barajas m.fl. för att ”förvissa sig om en variation i svaren”. För att få en variation av svar i min studie var det relevant att samla in svar från olika år, och de tre åren kring sekelskiftet valdes för att få en variation av vilka bilder och texter som kommenterades. Brev med bildkommentarer valde jag som fokusområden för det föreliggande arbetet. Efter en genomläsning av breven samlade jag alla kommentarer som rör bildmaterialet i tidningarna, med anteckning om datum som anger när brevet skrevs. Urvalet av kommentarer i breven baseras på att det finns ett resonerande i brevtextern om innehållet i en bild, eller att illustrationens titel nämns i texten. Dessa kommentarer visar att brevskrivaren har formulerat sig kring den visuella upplevelsen av sin läsning. Text om den visuella upplevelsen kan anses ha en innebördsfunktion, i kontrast till de inledande och avslutande formuleringarna i breven som demonstrerar en interpersonell funktion, enligt terminologin från Bergström & Boréus (2000). Texternas innebördsfunktion och deras interpersonella funktion förmedlas genom sättet som texterna är konstruerade. Den interpersonella funktionen syftar till att påverka eller anknyta till någon eller något medan innebördsfunktionen förmedlar ett budskap.

Både de kvalitativa och kvantitativa angreppssätten när det gäller metoder för forskning syftar till att belysa det man vill undersöka. När forskaren analyserar och tolkar materialet skiljer sig angreppssätten åt genom att de kvantitativa metoderna använder sig av statistiska analyser, medan i den kvalitativa metoden är det forskarens tolkning av materialet som är i fokus. I en kvalitativ innehållsanalys av texter beaktas både det manifesta och det latent innehåll (Bergström & Boréus, 2000). Det manifesta innehållet uttrycks i ord medan det latent innehåll är underförstått och kan utläsas genom att observera hur innehållet uttrycks, vilka ord som används. Det är tänkbart att en kombination av den kvalitativa tolkningen med inslag av en kvantitativ analys av mängden ord som beskriver text respektive bildinnehåll skulle kunna ge en indikation om hur bildinnehållet har vidgat barnens förståelse och tolkning av texten, eller vilka bilder och texter som engagerade läsarna mest. Det kvantitativa inslaget bedömde jag som inte genomförbart ur en rimlig tidsaspekt och med beaktande av kommentarerna ofta berör både text och bild. Barnbreven är det enda kvarvarande materialet med bildresponser från barn till *Jultomten*-tidningen under sekelskiftet 1900. Detta medför att en tolkning av barnbreven inte kan kompletteras med intervjuer med de medverkade.

Det undersökta materialet, barnbreven, i detta arbete är en primärkälla. Redaktörens brev i tidningen *Jultomten* är också en primärkälla. Analyser av primärkällor innebär en tolkning av råmaterial i motsats till analyser av sekundärmaterial som innehåller en undersökning av andras tolkningar enligt Cohen,

Manion & Morrison (2018). Författarna har listat fyra utmaningar som måste beaktas vid analyser av primärkällor, det gäller *autenticitet*, *trovärdighet*, *representativitet* och *meningsfullhet*. I tolkningen av källor granskas källans innehåll och syfte samt det sammanhang som källan har tillkommit. För det första kan barnbrevet anses vara *autentiska*, deras utformning och innehåll vittnar om att de är skrivna av barn. Tanken att någon annan än den undertecknande skribenten skulle fabricera brev till *Jultomten*-redaktionen förefaller inte trolig. För det andra, när det gäller innehållet i breven och *trovärdigheten*, skulle möjligen barnens beskrivningar av sin hemsituation kunna ifrågasättas. De kan ha konstruerat uppgifter ur fantasin. Breven har antagligen inte tillkommit som isolerade företeelser utan kan ha varit producerade under översyn av en lärare, ett äldre syskon eller en förälder. Att den vuxne kan ha påverkat innehållet i breven i någon riktning är också tänkbart, och det kan vara möjligt att ett samarbete kring skrivprocessen kan ha medfört att den fria fantasin kan ha tyglats eller att den i motsatta fall har fått extra luft under vingarna. Barnbrevet är formulerade på ett direkt och konkret sätt som tyder på att de meddelar barnets autentiska uppfattning om sin omvärld, utan att varken dramatisera eller försköna den. Vidare är breven i undersökningen hämtade från tre år 1897, 1898 och 1905. De kan anses vara *representativa* eftersom innehållet i dem liknar innehållet i brev från andra år i samlingen med julhälsningar, beskrivning av något innehåll i tidningen och en avskedshälsning med underskrift. Den fjärde av de listade utmaningarna gäller *meningsfullhet*, syftet med att arkivera barnbrevet. I det följande avsnittet kommer jag att beskriva hur reliabilitet och validitet kan beaktas i en kvalitativ textstudie.

Reliabilitet och Validitet

I kvalitativa studier kan reliabilitet och replikerbarhet visas genom beständighet i observationerna, således att forskarens observationer och tolkningar av samma fenomen vid en annan tidpunkt och en annan plats skulle överensstämma med de aktuella resultaten enligt Cohen, Manion och Morrison (2018). Vidare hävdar författarna vikten av ”inter-rater reliability”, (a.a. s.270) det vill säga att en annan forskare skulle tolkat fenomenet på ett liknande sätt. I det föreliggande arbetet med studiet av barnbrevet kan observationer och tolkningar anses vara beständiga och oberoende av tid och plats om de utförs av samma person, men replikerbarheten kan påverkas av ifall en annan forskare med en annan förkunskap eller attityd till barns texter skulle genomföra studien. En forskare med huvudområdet historia skulle förmodligen betona den historiska kontexten när det gäller barnens bildreception. När det gäller kvalitativ forskning kan strävan efter enhetlighet inte anses prioriterad eftersom två olika forskare kan uppnå olika resultat när de studerat samma fenomen, och båda resultaten kan anses vara trovärdiga. Att en forskare skulle kunna genomföra en studie opåverkad av sin förståelse kan anses som föga troligt. Det skulle kunna inträffa att tolkningar av kvalitativa studiers resultat är lika många som forskarna i studien. (Cohen m.fl. (2018).

Validitet i en kvalitativ studie av en samling texter kan beaktas genom att urvalet av texterna är ett representativt urval. En jämförelse med liknande skrivna källor kan styrka validitet. Föreliggande studie med barnens kommentarer om innehållet i

tidningen *Jultomten* kan anses innehålla ett representativt urval av brev eftersom det är exempel samlade från tre olika år, och de barnbrev som härrör från samma år har jämförbara och sinsemellan likartade responser om tidningsinnehållet. Den sociala kontexten som barnen erfar och berättar om framträder också som jämförbar och likartad. Cohen m.fl. (2018) redovisning av validitet behandlar trovärdigheten i livshistorier och konstaterar att kritik som gäller dessa studier handlar om representativitet, att urvalet inte är representativt.

Etiska aspekter

Direktcitat från barnbrev

I detta avsnitt motiverar jag beslutet att använda direktcitats från brevsamlingen med hänsyn till att barnens integritet, forskningen och arkivets användning kan tas tillvara. Att direkta citat används påverkar replikerbarheten för detta arbete. Det skulle kunna vara möjligt för en annan forskare att genomföra samma undersökning om bildmaterialet med utgångspunkt från barnbrev från de angivna årtalen. Frågan om direkta citat ur brevsamlingen kan användas har diskuterats med bibliotekarien på svenska barnboksinstitutet samt med handledaren för detta arbete. Information om lagstiftning och riktlinjer angående upphovsrätt har hämtats från www.digisam.se efter konsultation av Riksarkivet. Tolkningen av informationen från digisam är att barnbrev dels skulle kunna befinnas inom kategorin ”publicerade verk” som kan användas för forskningsändamål. Det kan också hävdas att barnbrev knappast kan räknas in i kategorin ”verk” eftersom de visserligen är självständiga, men inte unikt särpräglade.

Barnens integritet, eller de anhörigas identitet, kan anses vara skyddad eftersom endast årtal och brevskrivarens förnamn anges i arbetet. Direkta citat används när de beskriver bildinnehållet i tidningen och läsarens reaktion till dessa. Bildkommentarerna kan inte bedömas innehålla något som är integritetskränkande eller känsligt eftersom de beskriver reaktioner på publicerade bilder och de är allmänt hållna. Kommentarer som i viss mån berör personliga förhållanden skulle kunna vara av känslig natur finns med i arbetet eftersom de kan förmedla en förståelse för hur det kunde vara att vara barn i sekelskiftets Sverige. De personliga kommentarerna bidrar till att ge en förståelse av sammanhanget för brevens tillkomst.

Arkivering av barnbrev

I det följande kommer jag att beskriva betydelsen med att arkivera barnbrev dels ur ett historiskt perspektiv med exempel från 1700-talets Tyskland och dels beskriva hur ett pedagogiskt syfte kan motivera arkiveringen av barnbrev till tidningen *Jultomtens* redaktion i Sverige.

Paralleller till *Jultomten*-arkivet kan sökas i forskning om barnbrev från tidigare perioder som motiverar orsaker till arkivering av brev i historisk tid från barn till familjemedlemmar, lärare eller vänner. Bruce (2014) har beskrivit tänkbara orsaker till att arkivera barnbrev i medel- och överklassfamiljer i Tyskland mellan 1780 och 1850.

Bruce framhåller att 1700-talet var brevet århundrade, det var viktigt i dåtidens Tyskland att barnen i över- och medelklassfamiljer fick formulera brev som en pedagogisk träning för att kunna skapa band mellan släktmedlemmar, och för att demonstrera sina framsteg inom språk- och skrivkunighet för föräldrar och andra släktingar. Familjerna kunde också arkivera barnbrev eftersom de var övertygade om sin plats i historien och att breven kunde ha ett framtida intresse. Barnbrev till tidningen *Jultomten* från sekelskiftet 1900 från folkskolebarn i Sverige kan antas ha tillkommit med ett pedagogiskt syfte, eftersom tidningen var utgiven av Lärareförlaget. Att de arkiverades kan tyda på att det fanns ett pedagogiskt intresse av att se hur skolbarn hanterade brev-genren, och också för att få syn på utfallet och gensvaret av det faktum att barnen erbjöds och uppmuntrades till att kommentera innehållet i tidningen.

Betydelsen av att klargöra avsikten med att arkivera material diskuteras i Cohen, Manion & Morrison (2018) som framhåller att alla dokument blir inte arkiverade, och det material som arkiveras är inte alltid det mest representativa. Bakgrunden till arkiverandet av barnbrev kan också ha varit att det var en fastlagd rutin för material som skickats in till redaktionen, och då är det troligt att alla inkomna brev har arkiverats.

Brevsamlingen kan i sin helhet utgöra ett selekterat urval, det kan ha funnits brev som har sorterats bort. Avsikten med att spara breven till redaktionen kan ha varit att samla kommentarer från läsarna som senare kan användas för att påverka utformningen av innehåll i tidningen eller för marknadsföring.

Alla arkiverade brev från de studerade åren innehåller julhälsningar till farbror *Jultomten* och hans medhjälpare Nisse och Tusse. Det synes som att det finns ett gemensamt mönster för hur breven utformas. De inleds med hälsningsfraser till farbror *Jultomten* och medhjälparna, följt av en motivering till varför brevskrivaren har känt sig manad att skriva, ofta som en reaktion på redaktörens tomtbrev där det framkommer att *Jultomten* uppskattar brev från barnen. De avslutande fraserna innehåller jul- och nyårshälsningar till tomtarna och oftast barnets underskrift. Bruce (2014) beskriver hur manualer för brevskrivning spreds i 1780-talets Europa med instruktioner om formulering av hälsningsfraser, avskedsfraser och uppskattande formuleringar om mottagaren. Inspiration från manualer av detta slag kan ha inspirerat folkskolans lärare att undervisa om hur barn skulle kunna formulera sina brev till *Jultomten*-redaktionen. *Jultomten*-brev kan knappast ha tillkommit som en isolerad företeelse, eftersom det finns så många gemensamma drag i dem. Alla bildkommentarer från samtliga brev i samlingen ryms inte inom ramen för detta arbete, men urvalet kan anses vara representativt eftersom många brev från samma årgång har liknande formuleringar kring bilderna, och det är samma bilder som återkommer i kommentarerna.

Individuella skillnader i texterna består av att brevskrivarna har, förutom julhälsningarna till tomtarna, också kommenterat berättelser eller bilder ur tidningen. En del brevskrivare har även kommenterat sina erfarenheter från skolan och hur de har det hemma. Det förekommer också i en del av breven kommentarer som rör själva brevskrivandet, hur barnen har strävat efter att skriva ett brev trots upplevd tidsbrist, eller det mödosamma i att de behövde torka bläcket över en värmekälla. I brevsamlingen återfanns brev med spår av torkningsprocessen i form av svedda

papperskanter. Att skribenten kommenterar skrivprocessen är inte en ny företeelse, den beskrivs också av Bruce (2014), som jämför kommentarer om utförandet av skrivandet från barnbrev under 1700-talets Europa med hur dagens kommunikation via e-post kommenteras och reflekteras över av skribenterna.

Efter det första besöket på biblioteket på svenska barnboksinstitutet hade jag samlat bildkommentarer och vid en genomläsning av dessa upptäckt att samma bilder återkommande är föremål för barnens intresse och kommentarer. Detta leder tankarna till hur tidningarna är utformade, vad i innehållet drog barnens tankar till vissa illustrationer? Det var möjligt att genom svenska barnboksinstitutet få tillgång till exemplar av *Jultomten*-tidningarna från 1897, 1898 och 1905 som breven i urvalet kommenterar. Framsidor och valda illustrationer från tidningarna utgör en bakgrund till att förstå vad i tidningsframsidorna eller i illustrationerna till berättelserna det är som barnen har kommenterat. Jag läste berättelserna i tidningarna som innehöll bilder som barnen hade kommenterat, och redaktörens brev till läsarna för åren 1897, 1898 och 1905.

Några av illustrationerna valde jag till arbetet, så att ett varierat urval av bilder och kommentarer till dessa fokuseras i detta arbete. Illustrationer till berättelser ur tidningarna från 1897 (Trollgäddan), 1898 (Ängeln på taket) och 1905 (Rida Vall) valdes ut eftersom många brevskrivare hade nämnt dem som sina favoritbilder.

Resultat

När jag hade läst igenom barnbrevens och samlat bildcitaten formulerades kategorierna engagemang i bilden, inlevelse i bilden och texten genom att dessa kategorier speglar dimensioner i barnets text och att de också kan identifieras som faser av bilduppfattning som beskrivs av Kiefer (1983) och Madura (1998).

I analysen av barnbrevens använder jag två ytterligare dimensioner för kategorisering, nämligen den sociala kontexten och perspektivering. Den sociala kontexten innehåller glimtar från erfarenhetsvärlden som folkskolebarn från sekelskiftet 1900 har upplevt. Barnens erfarenheter bidrar till att förstå deras identifikationsytor och hur deras bild- och textresponser är formulerade. Nikolajeva (2010) har beskrivit processen med samverkan mellan ord och bild genom att ange att barnens förväntan inför texten och tillbakablickande till deras erfarenheter ingår i deras meningsskapande. Kategorin perspektivering har jag konstruerat med stöd av den sociala kontexten för att synliggöra hur engagemanget för literacy-utveckling under vår tid kan ha beröringspunkter med läsutvecklingsprojektet som barnbrevens författare var delaktiga i.

I det följande avsnittet kommer jag att börja med att granska redaktörens tomtebrev från tidningen *Jultomten* för att reflektera kring hur läsarengagemanget byggs upp av kontakten med tidningens fiktiva brevskrivare och kommunikatör, farbror *Jultomten*. Tomtebrevens för åren 1897, 1898 och 1905 återges i sin helhet i appendix 2. Brev från tidningsredaktören till läsarna, barnen, var ett typiskt drag för barntidningar från sekelskiftet. Detta beskrivs av Svensson (1983) som belyser karakteristiska drag i den tidiga barntidningsutgivningen i Sverige och framhåller att redaktörernas förtroendefulla kontakt med läsarna skapades med en brevspalt som riktade sig till läsarna.

Redaktörens Tomtebrev kan fogas in i Kiefers (1983), Maduras (1998) och Housens (2001) modell för utveckling av bildreception i den första fasen, där en berättelse om bilden formuleras och berättaren är en del i bildens händelseförlopp. Det finns en direkt ingång till att ge sig in i berättelsen som fungerar som en vägledning för barnen. När läsarna formulerar svarsbrev kan de använda sig av en liknande struktur som formuleras i Tomtebrevet. Barnens kommentarer är tydligt påverkade av innehållet i redaktörens brev. Redaktören synes vara *Jultomten* själv på tidningens framsida eller på tomtebilderna som beskrivs. För de yngsta barnen kan det vara ogenomträngligt att urskilja att det är en medarbetare på tidningen som har formulerat Tomtebrevet.

Ur en kritisk synvinkel kan Tomtebrevet från redaktionen betraktas som skrivet ur en maktposition, där finns makten att introducera ämnet, att dra läsarnas uppmärksamhet till vissa bilder eller specifika ämnen. (Lynn-Winters, et al.2017). Barnen, läsarna, positioneras med tilltalet *Käraste småttingar* (1897), *Kära små vänner* (1898), *Mina kära små vänner* (1905). Barn kan sägas lära sig att gestalta barndom genom att ta del av de vuxnas konstruktion av barndom genom de texter som är skrivna för barn. (Nodelman, 2008). I konstruktionen av barndom som formuleras av redaktören i Tomtebrevet ingår att föreställa sig en fantasivärld som bebos av tomtar som är möjliga att kommunicera brevlades med.

Enligt Goddard (2002) innebär ett berättarperspektiv som använder pronomen som ”jag” och ”du” en kraftfull marknadsföringsstrategi. Pronomen bidrar till att skapa eller ge sken av det personliga engagemanget och tilltalet.

Barnen i folkskoleåldern 7–12 år skriver till farbror *Jultomten*, vilket kan vara resultatet av eget initiativ eller av att lärare eller en förälder uppmanat barnen att formulera ett brev. Det som talar för att läraren kan ligga bakom initiativet i vissa fall är att det i brevmaterialet kunde finnas flera brev från samma klass. Från 1893 fanns ett brev från en lärare med en önskan om att *den käre tomten* skulle uppmuntra barnen genom att skicka en belöning i form av godis till den gosse eller flicka som skrev bäst från denna lärares skola.

Läsarna av *Jultomten*-tidningen har genom redaktörens Tomtebrev fått inspiration och vägledning till att skriva svarsbrev. I genren barnbrev till *Jultomten*-redaktionen kan Tomtebrevet ses som ett ramverk eller en modell för hur ett jultomtebrev kan struktureras. I Tomtebrevet formuleras mottagarens förväntningar. Uppmaningen, eller vädjan, till läsarna är att skriva till tidningsredaktionen adresserad *Farbror Jultomten* Lärartidningens förlag, med kommentarer om tidningen.

I det följande analyserar jag hur avsändaren framställer sig genom att betrakta tomtebrev från 1905, 1898 och 1897 med fokus på de inledande fraserna i Tomtebrevet adresseras läsarna med ”Mina kära små vänner”, ”Käraste småtingar” och ”Käraste små vänner”. Genom dessa tilltal visar avsändaren att hen vill inkludera alla som är små. År 1897 inleds Tomtebrevet med att kommentera hur tidningens framsida visar att ”jag” (*Jultomten*) är ute med min kälke och kuskar runt med julklappar, månen lyser och det är kallt men tomtarna ska fullfölja sitt uppdrag. Här framträder bilden av en jultomte som beskriver sig som om pålitlig och strävsam. Omslagsbilden i tidningen *Jultomten* beskrivs och bildinnehållet kommenteras i Tomtebrevet. När redaktören beskriver vad som händer på omslagsbilden kan denna beskrivning fungera som en väg in i bildberättelsen, den kan ses som den första fasen i Kiefers (1983) och Maduras (1998) modell för bildreception där berättaren är en del av bildens händelseförlopp. Tomtebrevet från 1905 beskriver vidare tillvaron efter arbetsdagen, hur fritiden inleds med framställningen av julgröten. Tilltalet till läsarna är ”Du skulle bara se...” inger en känsla av närhet till verksamheten genom att pronomenet ”Du” används skapas ett tilltal till den individuella läsaren som införlivar läsaren att bli mer delaktig. Vidare skriver *Jultomten* om att han är gammal och stelbent och deltar inte i långdansen, utan vill hellre sitta och betrakta julgranen. Avsändaren framställer sig som en reflekterande skribent med distans till de pågående festligheterna. Han sammanfattar året och skriver om prins Eugén som ”tycker om allt som är vackert och skönt, och det vill han också lära andra”. Bilden av Borgholms slottsruin som återfinns i tidningen beskrivs och det framstår som att ett argument för att begrunda den är pedagogiskt, att lära sig uppskatta det som är vackert och skönt. Avslutningsvis vill *Jultomten* vädja till läsarna igen genom att underteckna ”tänk då också en smula på mig och skriv några rader till gamle *Farbror Jultomten*”. En liknande önskan formuleras i år 1898 års Tomtebrev, då barnen uppmanas att ”åtminstone komma ihåg mig med ett brev till julen eller på nyåret”. Vilket barn skulle neka en vädjan om en julhälsning från en gammal, värkbruten och strävsam tomte som genom hårt och ansträngande arbete delar ut julklappar till alla

barn? I nästa avsnitt följer exempel på hur barnen har engagerats i bild- och textmaterial när de har skrivit svarsbrev till Tomtebrevet.

Engagemang i bilden

Brevskrivarnas engagemang i bilder och text framkommer i breven. I det första exemplet, citat 1 från 1899 ser vi hur barnen har engagerat sig Jenny Nyströms bilder, som de har upptäckt genom att de tagit del av flera jultidningar med hennes illustrationer.

Citat 1 visar också barnens engagemang i att uppfylla farbror *Jultomtens* önskan om responser till tidningen. I det första citatet har brevskrivarna engagerat sig i bilderna och de har funnit en favoritillustratör i Jenny Nyström vars porträttbild de gärna vill se i tidningen. Detta brev visar också på att skrivandet kunde vara ett gemensamt projekt för en kamratgrupp. Engagemanget för literacy aktiviteter visar sig i citat 1 genom att brevskrivarna tillsammans i kamratgruppen har enats om att de skulle formulera ett brev och att de är samstämmiga om vilken berättelse och illustratör som de föredrar. Literacy-aktiviteten sker här i ett socialt samspel, vilket också har beskrivits av nutida forskare, som bland andra Barton (1994 / 2007), Lanksher & Knobel (1993) och Fast (2007).

Godt nytt år käre farbror jultomte. Tack för sist. Wi äro tre små flickor som hafva läst i jultomten och eftersom vi i ditt bref hörde att du gärna ville veta hvilken berättelse vi tyckte bäst om, så tyckte vi att det var *Ängelen på taket* som Jenny Nyström ritat. Wi tycka så bra om Jenny Nyströms målningar och det skulle vara så roligt ifall vi fick se hennes porträtt i nästa Jultomte ty i alla jultidningar som vi har haft har hon ritat så vackert.

Citat 1. Tre flickor, 1899.

I brevsamlingen från barnen finns det flera exempel på hur läsarnas engagemang i *Jultomten*-tidningens fiktiva tomtevärld medför att de skulle vilja uppleva den genom att åka och hälsa hos tomtarna för att vara med dem i deras verksamhet och att få mer kontakt med dem. Hilma har skrivit om tidningens framsida 1897 på vilken ett ångtåg med tomtar är avbildat. På denna årgång har tomtarna fått röda mössor, vilket också kommenteras i Hilmas brev.

Det skulle vara roligt att få resa till farbror och hälsa på. Det skulle vara roligt att riktigt få se. Farbror reser riktigt skantilt kommer åkande på tåget och farbror och jultomtevännerna springer med sina röda pekkelmössor.

Citat 2. Hilma

Läsarnas engagemang i tomtewärlden kan tolkas och förstås som en form av lekfull kommunikation som är initierat av hur tomtebrevet inbjuder till kommunikationen att berätta vad de tycker om i bilden. Barnen känner sig trygga och de vågar tillåta sig att skoja med *Jultomten*-redaktören.

Bild 2. *Jultomten* 1897, framsida

Inlevelse i bilden

Barnbrevet vittnar om inlevelse i bild- och textinnehåll genom att brevskrivaren beskriver hur de vill medverka och delta i skeenden i bilderna. Madura (1998) talar om att barnen relaterar bilder till sina personliga erfarenheter, och Kiefer (1993) menar att den fantasifulla fäsen medför att barnet ger sig in i berättelsen och bilderna. I detta avsnitt kommer barns inlevelse i bilden att belysas genom utvalda citat. I citat 3 beskriver brevskrivaren framsidan till *Jultomten* 1897, där tomten står bredvid ett ånglok och håller i en säck med julklappar, medan medhjälparna befinner sig på tåget eller omger det. I redaktörens tomtebrev från 1897 kan man läsa att farbror jultomten färdas med ett "folktåg", precis som konungen när han är ute och reser. Redaktören beskriver att på Nisses förslag ett extratåg till Tomten har beställts och det bar iväg med "ånghästen" genom "skogar och snöhöljda fjäll" för att leverera barnens julklappar. Ingrid's brev från den 22 december ger ett exempel på inlevelse i bilden, barnet kan relatera till en erfarenhet av hur det skulle kännas att stå i snön med endast tofflor på fötterna eller att vara ute på resa under vintertid. Responsen kan bygga på barnets erfarenhet av att frysa, och kommentaren kan infogas i den första utvecklingsfasen som beskrivs av Housen (1983). Denna fas identifieras av Madura (1998) som den deskriptiva fäsen, som övergår i en tolkande fas där barnet införlivar personliga erfarenheter (att frysa). Kommentarer om framsidan är påverkade av Tomtebrevets innehåll, av att texten i redaktörens Tomtebrev drar läsarnas uppmärksamhet till

framsidan. Således gestaltas ett samspel mellan text och bild där texten bidrar till att rikta läsarens uppmärksamhet till en specifik bild. Denna form av samspel med ord och bild beskrivs också av Nikolajeva (2010). Ett exempel på samspel med ord och bild finns i Citat 3 från Ingrid som den 22 december 1897 skriver om tidningen *Jultomtens* framsida följande brevtextr:

Det var riktigt bra att farbror åkte lokomotiv så farbror slapp frysa. Men jag tycker att farbror skulle taga på sig ett par stora stöflar annars så fryser ju farbror i synnerhet när farbror är ute på sina långresor. Jag undrar hur många rara saker farbror har i sin påse. Farbror ser så hjärtans glad ut när farbror delar ut sina präktiga julpresenter åt barnen.

Citat 3. Ingrid

Ingrid konstaterar i sitt brev ”annars så fryser ju farbror” vilket tydliggör att hon har levt sig in i hur det skulle kännas att befinna sig på långresor vintertid med endast ett par tofflor på fötterna. Bilder som bidrar till att barn känner igen sig i situationer kan medverka till att de lever sig in i händelseförloppet. Citat 4 från Oscars brev beskriver hans reaktion inför att barnen på bilden till berättelsen *Trollgäddan* i *Jultomten* 1897 har fångat en stövel med sitt metspö:

Jag har skrattat mycket åt Trollgäddan. Stackars Kalle och Pelle de blef bra bedröfvade när de såg att det bara var en gammal stöfvel.

Citat 4. Oscar

Berättelsen om *Trollgäddan* 1897 med illustrationer i svart-vitt visar barfota pojkar i lappade kläder utrustade med metspö och mask. Dessa bilder kan ha speglat en verklighet som kunde kännas igen och vara lätt att identifiera sig med för ett barn med erfarenhet av att meta.

Brevskrivaren Oscar har tillägnat sig berättelsen om *Trollgäddan* och placerat in bilderna i sin erfarenhet och kunskap. Oscars beskrivning kan identifieras med den första deskriptiva fasen i Maduras (1998) teori. Den deskriptiva fasen övergår i en tolkande fas som barnet ger uttryck för genom att relatera till personliga erfarenheter, ”de blev bedröfvade när de såg att det bara var en gammal stöfvel.”

Och "trollgäddan" halades ändtligt i land
 Där låg hon – en utsliten stöfvel
 -På strand!
 Men Kalle vardt dyster och mörk i sin håg
 Ett ris i andanom tydligt han såg
 Och Kalle ett löfte i tysthet sig ger
 Att ej utan lof meta "trollgäddor" mer
 (Axel Berg) *Jultomten* 1897

Bild 3. *Jultomten* 1897 *Trollgäddan*

Framsidan av *Jultomten* från år 1905 visar en stor svart järngryta fylld med gröt. Grytan värms av brinnande björkved. En av tomtarna (Nisse) med randiga strumpor står på en stega och rör i grytan med en slev, medan ytterligare en (Tusse) står framför grytan och räcker upp sin tallrik för ett smakprov. I bakgrunden syns en äldre tomte, farbror jultomten själv. Tomtebarnen är tecknade på ett neutralt sätt, de kan vara både pojkar och flickor. På bilden syns också en randig katt med röd rosett som sitter och tittar förväntansfullt mot grötgrytan. I redaktörens brev från 1905 beskrivs och kommenteras bilden utförligt. Barnen som medverkar benämns med namnen Nisse, som är kock, och Tusse som har till uppgift att provsmaka gröten. Birger har läst tomtebrevet och begrundat bilden och sedan skriver han följande brev till redaktören:

O, hvad det skulle vara roligt att se och få vara med när farbror jultomten och Nisse och Tusse koka gröt, och i en så stor gryta sen. En så stor gryta har jag aldrig sett. Men jag skall leka att jag är farbror Jultomten och mina bröder får vara Nisse och Tusse och vi ska koka gröt i mammas gryta i jul men den är inte så stor, för den går bara 6 liter uti, men det är inte hundra det. Men jag skulle så gärna vilja smaka Nisses gröt. Nisse är en duktig tomte som kan koka så god gröt, utan att bränna vid den. Vidbränd gröt smakar rysligt illa. Tusse måste ha en stor mage som kan smaka på gröten hela tiden medan den kokar. Och

kissarna sedan, ska de också äta av Nisses goda gröt men de ha ju inga skålar och skedar. Men de små tomtarna kan ju blåsa på gröten åt kissarna, så kan de också äta gröt så kan Nisse knyta fast skedarna på kissarna så kan de också sitta som små tomtar och äta gröt.

Citat 5. Birger

Bild 4. *Jultomten 1905*, framsida

Birgers brev visar att han har levt sig in i bilderna och att tankarna kring julgröten engagerar honom. Berättarfasen i Housens (1983) modell kan appliceras på brevet där betraktaren använder sina sinnen, erfarenheter och associationer i sin reception av framsidan av *Jultomten*, 1905. Kiefers (1993) första fas, den informativa fasen med kommentarer om innehållet i illustrationerna följs av en fantasifull fas där barnet ger sig in i berättelsen med kommentarer om den. Birger skriver ”men tomtarna kan ju blåsa på gröten åt kissarna, så kan de också äta gröt, så kan Nisse knyta fast skedarna på kissarna så kan de också sitta som små tomtar och äta gröt”. I detta brev övergår den informativa fasen till den fantasifulla, där brevskrivaren har en idé om hur katten skulle delta i grötkalaset med tomtarna. Ytterligare en, personlig fas tillkommer i Kiefers (1993) modell där läsaren kommenterar innehållet i bilden och uttrycker känslor och åsikter om karaktärerna samt utvärderar illustrationer. Den personliga fasen framkommer också i Birgers brev, han uttrycker att ”Nisse är en duktig tomte som kan koka god gröt utan att bränna vid den”. Denna mening är en respons till texten tomtebrevet 1905 där redaktören skriver:

Nisse är kock, och du kan tro han lagar fin gröt; den lägger sig som bomull kring hjärtat. Grytan är så hög att han måste stå på en stege för att kunna se i den. Hela tiden rör han i botten med en stor slef, så att gröten inte ska brännas vid. Finns det något värre än vidbränd gröt? Ur Tomtebrev, *Jultomten 1905*.

Bilden på tomtarnas överfyllda grötgryta har medfört att en del av brevskrivarna har levt sig in i och haft funderingar kring hur barn kunde ha det i samhället. John skriver den

17 december 1905: ” önskar att Nisses gröt skulle räcka till alla fattiga barn.” Liknande formuleringar fanns i flera brev som kommenterade framsidan av 1905 års *Jultomten*.

Tomtebrevet från 1905 nämner Johan Tiréns tavla *Rida Vall*, som beskrivs av redaktören som en ”äkta svensk bild” där både hästar och pojkar ”tumla om af bara lefnadslust och glädje öfver det fria lifvet ute i sol och grönska”. På bilden syns barfotapojkar utan ridhjälm eller annan ridutrustning, vilket bidrar till att aktiviteten ger intryck av spontanitet. En flicka, Emma har kommenterat att hon tyckte bäst om bilden på hästarna men hon skriver inget utförligare om barnen på bilden.

” Gossarna som rida på hästarna är den vackraste bilden, där de äro ute och rider på de vackra hästarna”. Citat 6. Emma

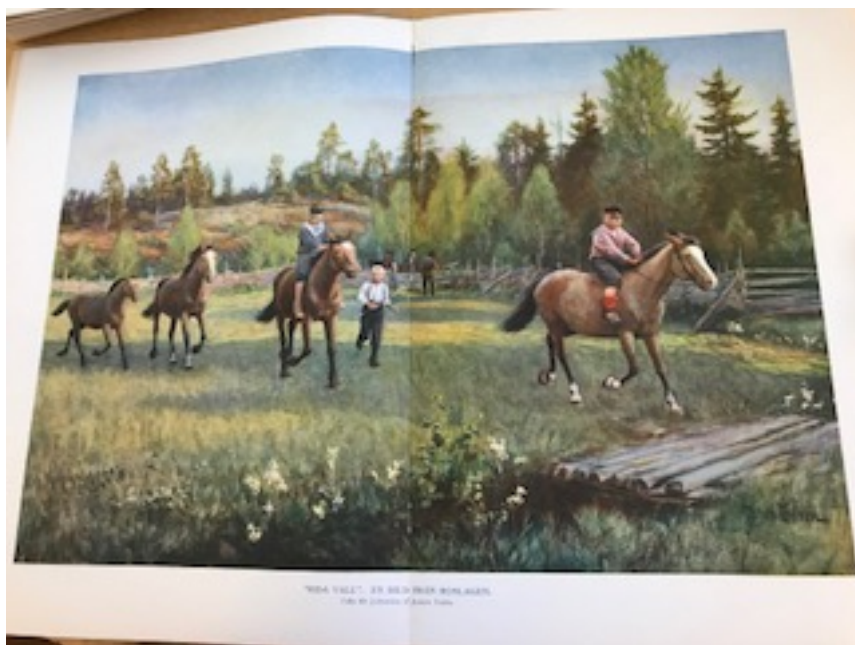

Bild 5. *Rida Vall* av Johan Tirén, *Jultomten* 1905

Emma ger uttryck för att hon uppskattar hästarna, hon betraktar bilden men beskriver inte att hon skulle kunna delta i aktiviteten eller vara närvarande i bilden.

Det fria livet ute i sol och grönska med hästar kan av flickan Emma uppfattas som något som är utanför hennes räckvidd, något som hon inte kan identifiera sig med.

Emma kommenterar innehållet i enlighet med Kiefers (1993) första fas, men i hon fortsätter inte in i den fantasifulla fasen och ger sig inte in i berättelsen.

En bild som många flickor har identifierat sig finns i *Jultomten* från år 1898 som har kommenterats av flera läsare. Det är berättelsen om *Ängeln på taket* som är illustrerad av Jenny Nyström har kommenterats av Anna, som skriver om de ”vackra sagorna”. Att Anna beskriver att sagan är vacker syftar sannolikt också på att hon upplever *bilden* på *Ängeln på taket* som tilltalande. Bild och text samverkar för läsoplevelsen och förstärker den. Berättelsen om *Ängeln på taket* handlar om en flicka som klär ut sig till sotarpojke för en dag för att hennes bror (den riktiga sotarpojken) ska kunna söka ett annat arbete. *Ängeln på taket* uppskattas av läsarna som skriver att denna berättelse är rolig att läsa.

Ängeln på taket har engagerat Anna som nämner den som sin favorit. Anna tackar för de vackra *sagorna* men samtidigt vill hon också medverka i dem eftersom hon gärna vill vara med och tända ljus i granen som ska bli en överraskning åt Nisse och Tusse, enligt tomtebrevet från 1897. Berättelsen i tomtebrevet har inneburit att Anna har levt sig in i hur det skulle kunna vara att befinna sig hemma hos tomtarna. Anna befinner sig i den fantasifulla fasen som Kiefer (1993) beskriver som att barnet ger sig in i berättelsen med kommentarer om den.

Bland sagorna tyckte jag bäst om *Ängeln på taket* och när *Stjärna gjorde kungsskjuts*. I skolan hafva vi fått lära tomtarnas julnatt. Nu vill jag tacka för alla de vackra sagorna vi fått. Jag skulle bra gärna velat vara med och tändt ett ljus i Nisses och Tusses julgran. Nisse och Tusse är hjärtligen hälsade men först och sist är farbror hälsad.

Citat 7. Anna

Nästa exempel hur text och bild samverkar för barnets inlevelse kommer från Märtas brev från 1899, där hon skriver om *Tomtarnas julnatt* som barnen har lärt sig i skolan. Märta skriver att genom att barnen sjungit texten har hon ”riktigt kunnat se hur tomtarna kryper fram ur vråna” när mörkret har lagt sig. I brevet riktar hon sig direkt till tomtarna genom att tilltala dem med ”Ni”. Tomtarna framstår för henne som verkliga, hon befinner sig i den fantasifulla fasen som Kiefer (1993) beskrivit. Märta lever sig in i sångleken och bilderna på tomtar som kryper fram ur vråna och kalasar på julmaten är levande för henne, vilket uttrycks i citat 8 ur Märtas brev:

Tomtarnas julnatt ha vi lärt oss i skolan och alla tycka att den är mycket treflig. Där kunna vi riktigt se, huru ni, sedan alla lagt sig, och ljusen äro släckta krypa fram och kalasa med julmaten och huru ni därefter ställa allt i ordning hvar och ett på sin plats. Jag hoppas att Jultomten blir lika vacker detta året som förra.

Citat 8. Märta

Ängeln på taket, en berättelse som är illustrerad av Jenny Nyström i 1898 års *Jultomten* har också skapat inlevelse och varit en identifikationsyta för Ebba, vars brev är daterat den 21 januari 1899. Att vara uppe på hustaket i färd med att sjungande sota skorstenen synes ha varit en handling som befinner sig utanför normen för vad flickor förväntades göra. Sålunda är det en ”Ängel” på bilden som lutar sig mot en skorsten med det ljusa håret fladdrande i vinden. Hon sjunger och på marken nedanför finns det en folkskara som lyssnar. Ebba som har skrivit brevet vill vara flickan på bilden:

Önskar jag kunde blifva lika snäll som
Ängeln på taket och sjunga lika vackert så
 kanske jag också blef en liten Ängel.
 Citat 9. Ebba

Bild 6. *Ängeln på taket*. *Jultomten* 1898

Av brevcitaten om inlevelse i *Jultomtens* bildmaterial framgår att barnen har tagit intryck av redaktörens tomtbrev och dess beskrivning av tidningens framsida. I brevcitaten kommenterar flera läsare att de skulle vilja delta i händelserna som skildras i tomtbrevet och som är tecknade på framsidan av tidningen, eller att de skulle önska att de vore som gestalten *Ängeln på taket*. Inlevelse i en oväntad fångst på fisketuren med *Trollgäddan* syns i Oscars brev i citat 4. Citat 8 från Märta visar att barnets inlevelse når den fantasifulla fasen (Kiefer 1993), eftersom Märta skriver att hon ”riktigt kan se tomtarna”. I citat 5 från Birger framkommer den fantasifulla fasen också tydligt, när Birger förklarar hur katterna skulle kunna äta gröt med skedar.

Den sociala kontexten

I barnbrevens kan den sociala kontexten för att skriva och för att delta i literacy-processer framgå genom att barn kommenterar omständigheter och förhållanden som inverkar på deras tillvaro. I avsnittet som belyser den sociala kontexten kommer jag att lyfta fram några brev där sammanhanget som breven skrevs i lyser igenom. Samhällsutvecklingen under sekelskiftet 1900 i Sverige har varit dynamisk, vilket framgår i citatet ur nästa brev från Västanfors. Brevskrivaren Hulda skriver en replik till tomtbrevet i år 1898-års *Jultomten*.

Redaktören skriver: ”nog är det härligt att sitta härute i skogen och se hur månen lyser på den gnistrande snön” och syftar på bilden på framsidan av tidningen där Tomten ses sitta på en kälke i skogen i det snövita och fridfulla landskapet”. Hulda svarar med att avsluta sitt brev med att kommentera liv och rörelse i sin hemort enligt följande: ”om farbror kom hit blef farbror alldeles förskräckt”. I Huldans brev framkommer det också att hon har kommunicerat med andra barn som också skrivit till *Jultomten* – redaktionen. Så här skriver Hulda:

Bild 7. *Jultomten* 1898, framsida

Jag har hört genom andra barn som skrivit till farbror att farbror är mycket intresserad af att få bref och därför skulle också jag skriva till farbror och tacka för den trefliga *Jultomten* som vi i år har fått. Det var bra alltihop men bäst utaf allt var Ängeln på taket, det var så roligt att läsa den. Wi har haft den ända sen den börgade att utgifvas, och ämnar väl än i tio år att hafva den, ty jag har mindre syskon. Nu ska jag väl tala om för farbror hur det ser ut här i Västanfors, nu är det lif och rörelse här skall farbror tro. Nu bygger di två järnvägar här, den ena är Vansbrobanan och den andra är Krylbo-Örebro banan och den är snart färdig. Vi bor mitt i Västanfors och här slåss dom just inte så mycket men i Sundby en by strax intill där slåss dom har jag hört. Det är en hytta här och ett juteri och allt möjligt annat. Om farbror kom hit blef farbror alldeles förskräckt.

Citat 10. Hulda

Utrymmet för ett barn att bli sedd och bekräftad som yngst av sju syskon eller som medlem i en familj som måste fokusera på att klara sig ekonomiskt kan ha varit begränsat. Barn i omständigheter som dessa kan ha känt sig uppmuntrade och motiverade av att de läste en jultidning med färgbilder som kommenterades av ett Tomtebrev med en uppmaning att skriva ett svarsbrev, att någon faktiskt efterfrågade dem om deras uppfattning i en tillvaro som i övrigt var styrd av plikter relaterade till

familjens vardag. Att ta del av innehållet i *Jultomten* och att läsa redaktörens brev kan ha varit en upplevelse som motiverade till att uttrycka tacksamhet och att formulera positiva svarsbrev. I brevmaterialet framkommer det att barnen ofta bor i stora familjer och att de har många syskon. Den ekonomiska situationen kan vara otrygg. Följande kommentar från 13/12 1905 visar detta: ”Jag har ingen pappa och är yngst av mina 6 syskon, jag har börjat skolan”. I barnbreven finns också kommentarer om skolan och kamraterna där. Klara har skrivit 1899 om hur hon är placerad i skolan bredvid Ida, en klasskamrat som hon skrev och skickade brevet tillsammans med.

Jag heter Klara och går i Vejby småskola. Jag sitter hos Ida Jönsson det är en rask flicka. Vi skickade brefvet på en gång. Vi bor i samma gård. Jag beder gamle farbror Jultomte att om du ville skänka kvar sin bok till oss. Vi äro nästan alltid tillsammans. Ida hon kan så bra kvirka, hon har kvirkat så många vackra spetsar.

Citat 11. Klara

Några barn har skrivit om sångleken *Tomtarnas Julnatt* från tidningen 1897. Fritiof skriver i januari 1898 om att barnen har lärt sig sångleken i skolan och som de också lekt hemma. ”Det var roligt så att alla skratta hemma. Det var så roligt att sjunga tipp-tapp”. Citat 12. Fritiof

Fritiofs upplevelse av sångleken med texten från tidningen som de hade övat in i skolan och som kunde återupplivas hemma med familjen är ett exempel på hur literacyutveckling kan förstärkas av att texter som bearbetas hemma återkommer i skolkontexten, och att barnets textupplevelse härigenom bekräftas och repeteras. (Fast, 2007). Barnbreven kan också tolkas genom det latent innehåll, innehållet som är underförstått och inte uttrycks direkt. Det latent innehåll i barnbreven kan tolkas genom de inledande och avslutande fraserna som kommunicerar att barnen vill förmedla ”hjärtligen hälsningar” till tomtarna vilket visar att de vill uttrycka en samhörighet och vänskap. Breven är formulerade med en omsorgsfullt arbetad handstil vilket uttrycker att brevskrivaren är mån om att mottagaren ska kunna tyda texten. Det kan också visa en önskan om att demonstrera att brevskrivaren kan hantera skrivstil, vilket kan ha haft betydelse om förälder eller lärare hade insyn i processen.

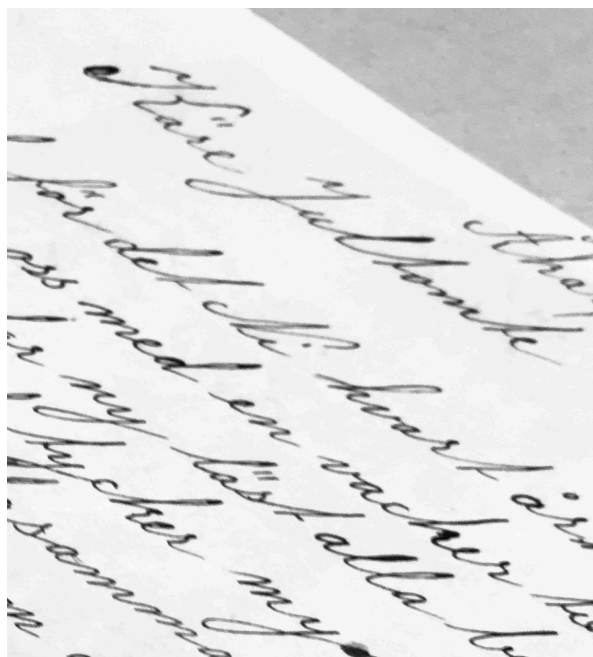

Bild 8. Utdrag ur barnbrev

Att skriva och skicka iväg ett brev krävde en del planering och beslutsamhet, det gällde att ha skrivmaterial, utrymme och belysning. Tid för eftertanke för att strukturera sitt svar och möjlighet att posta det krävdes också. Barnen som skriver och skickar iväg sitt brev visar att de har haft motivation som drivs av en önskan att kommunicera med *Jultomten*, att beskriva sin tacksamhet över tidningen och att uttrycka sin uppfattning om innehållet i den. En drivkraft kan ha varit att de som skrev till redaktionen kunde få en tidning i present, eftersom det innebar en kostnad att kunna få tillgång till tidningen.

Barnen fick köpa *Jultomten*, praktupplagan för år 1905 kostade 60 öre. I en del av breven framkommer det att barnet tackar för tidningen hen har *fått* och förmodligen kan barn som skrev till redaktionen ha fått en tidning som tack. I en del fall har läraren delat ut ett gratisexemplar till något barn som inte kunde betala, med villkoret att barnet deltar i julgudstjänsterna. Här kan ett maktspel kring barns läsande och skrivande uttolkas, något som också beskrivs av Dolakthat (2011). I nästa utdrag från Sigrids brev (1897) till *Jultomten* finns ett exempel på hur ett sådant maktspel kring barnens fritidsläsning kunde gestalta sig. Sigrid skriver:

Jag är en liten fattig statflicka och bad min far att jag skulle få en julklapp men han sade att jag kunde ingen få i år, men så sade vår lärare att om vi gick i kyrkan om söndagarna så skulle vi få en julbok i julklapp af honom och så fick vi *Jultomten*.

Citat 13. Sigrid.

Sigrids kommentar visar att det för hennes del finns ett vertikalt förhållande till vuxna som kan villkora hur hon ska kunna få tillgång till läsmaterial. Hon är medveten om sin position i samhället och kan formulera sig kring den, det latent innehåll som

förmedlar innebörden i brevet i beskrivningen ”liten, fattig statflicka” kan utläsas som att det är en person som är i behov av skydd och hjälp från mer resursstarka, vuxna personer i omgivningen. Hon kan formulera ett brevinnehåll som påverkar mottagaren till att agera. Sigrid drar upp-märksamheten till att läraren har medverkat till att hon kunde ta del av *Jultomten*. Som Bruce (2014) beskriver har brevskrivandets formulering en betydelse för hur barnet kan skapa band och påverka mottagaren. Att någon som är liten och fattig kan och vågar skriva till en tidning kan också ses som ett tecken på den pågående demokratiseringsprocessen i Sverige under denna tid.

Det fanns en kritisk kommentar som är daterad 12/12 1897 från Maria i Göteborg som anser att de roliga berättelserna var få och att *Jultomten* hade försämrats. Brevskrivaren ger inte någon ytterligare motivering till varför hon upplever en försämring av tidningen, men avslutar med en förhoppning om att den nästa år ska bli bättre. Maria kan ha motiverats av att hon ville se ett förändrat innehåll i *Jultomten*. Brevet kan ses som ett tecken på att Maria tänker att hon har möjlighet att påverka tidningens utformning, eller en önskan om att påverka det.

Perspektivering

I detta avsnitt om perspektivering betraktar jag barnbreven ur ett nutida perspektiv. Vad som är utmärkande för breven från sekelskiftet och hur skulle en skriftlig kommunikation idag skilja sig från barnbrev från sekelskiftet. Utgångspunkten för barnbreven till *Jultomten* är svarsbrev till redaktören farbror jultomten som efterfrågar brev med kommentarer om tidningens innehåll. I 1897 års upplaga av Tomtebrevet uppmanas barnen att skriva om det de tyckte bäst om i tidningen, då fanns det således uttalade förväntningar på att responserna skulle vara positiva.

I barnbreven från sekelskiftet 1900 kan ordval och tilltal av mottagaren visa de förväntningar och förhållanden som fanns vid tiden för brevens tillkomst. Den vuxne tilltalas med ”farbror”, och det är också förväntningen som anges i underskriften av tomtebrevet. Barnen tilltalas med ”Kära små vänner”, ”Kära småtingar” vilket idag skulle kunna upplevas som ovanligt av barn i skolåldern, som enligt nutidens norm tilltalas med sitt förnamn och ett hälsningsord. Dåtidens mer vertikala förhållande mellan barn – vuxen visar sig i hur barnen tilltalar den vuxne och vice versa.

Breven som en skriftlig kommunikativ företeelse har i vår tid ersatts med e-post och chatt-funktioner med möjlighet till direkt respons från mottagaren. Direktheten i den skriftliga kommunikationen kan ha medfört att ordval och tilltal är spontanare. Barnbreven från sekelskiftet har formulerats med genomarbetad handstil, och utformningen av dem har krävt tid och eftertanke. Tidsperspektivet för den skriftliga kommunikationens genomförande har förändrats. Med vår snabba kommunikation kan missförstånd i kommunikationen klaras upp snabbt, medan dåtidens brev kan antas ha skrivits med en större eftertanke och försiktighet i hur mottagaren tilltalades och hur brevets innehåll formulerades. Kommunikation med en eller flera mottagare som ger respons skapar fortfarande idag motivation till att delta i skrivande och bekräftar att engagemang för literacy drivs av ett socialt samspel. I sekelskiftets barnbrev handlar den skriftliga kommunikationen om barnens upplevelser av text och bild, och det är den

dimensionen som skulle vara eftersträvansvärd i ambitionen att främja literacy-utvecklingen i utbildningsinsatser idag. Utmaningen i vår tid är att fånga barnens engagemang och intresse för diskussion av text och bilder i en tid med ett större utbud och mer valfrihet när det gäller läsmaterial eller aktiviteter utanför skolan.

Sammanfattande analys

I det följande avsnittet diskuteras resultatet av studien kopplat till syfte och forskningsfrågor. Hur beskriver barnen illustrationerna i *Jultomten* och på vilket sätt fungerar bilderna som identifikationsobjekt?

Barnen kommenterar detaljer i bilderna, som tomtarnas mössor, tomtens tofflor eller hur katten skulle kunna äta gröt med sked. Det är konkreta företeelser med föremål och djur som ligger nära barnens egen erfarenhetsmiljö. Engagemanget för Nisse och Tusse som är i färd med att koka gröt på 1905-års framsida är påtagligt. Barnen kan identifiera sig med de små tomtarna och med den vardagsnära sysselsättningen. Responserna visar också att barnen uttrycker altruistiska önskningar om att gröten måtte räcka till alla fattiga och hungriga barn. Folkskolans elever kan själva eller via sina kamrater ha haft konkreta upplevelser av att det inte fanns tillräckligt med resurser för att alla skulle kunna vara mätta varje dag. Detta kan ha bidragit till att bilden på grötgrytan engagerar många brevskrivare. Bilderna är en källa till igenkännande och identifikation som i samverkan med texten om de medverkande gestalterna leder till ett ökat engagemang från läsarnas sida. Engagemanget att kommentera och diskutera tidningsinnehållet, dess text och bilder som i sin tur ger drivkraft att själv skriva till redaktören är faktorer som påverkar barnens literacyutveckling. Deras läs- och skrivförmåga kommer till användning och kan resultera i att de får svar från redaktören i form av ett tack-brev och kanske ett exemplar av *Jultomten*-tidningen. Barnen ser den konkreta nyttan av sina läs- och skrivfärdigheter. Det sociala samspelet som beskrivs av bland andra Barton (1994 /2007) är betydelsefullt när ett engagemang för text- och bilder ska utvecklas. Engagemanget från barnen har varit positivt, kritiska röster om tidningsinnehållet fanns endast med i något enstaka brev.

Barnens kommentarer kan ses mot bakgrund av den första av Housens (1983) beskrivna faser om estetisk utveckling som också återfinns hos Kiefer (1993) och Madura (1998). I denna första fas är betraktaren av bilder nybörjare och använder sina sinnen och personliga associationer för att göra konkreta observationer som de väver in i en berättelse. Redaktörens Tomtebrev innehåller en vägledning in i bilderna, det finns en berättelse om framsidesbilden som kan jämföras med den första fasen i teorier om estetisk utveckling. Tomtebrevets formulering av hälsningsfraser som början och avslutning ger en modell och struktur för hur barnen kan formulera sitt svarsbrev.

I Housens (1983) beskrivning av den femte och sista fasen i den estetiska utvecklingen finns en beskrivning av att den personliga förståelsen kan förändras allt eftersom betraktarens kunskaper och erfarenhet förändras. De skriftliga bildresponserna i barnbrevet förmedlar en respons som är planerad och genomtänkt i det ögonblick den formulerades, den kan inte visa en utveckling hos betraktaren över en tidsperiod. Detta motiverar att en undersökning av barns bildresponser skulle kunna genomföras med

nutida material under en längre tidsperiod, och med en metod som kombinerar intervjuer och skriftliga kommentarer.

Denna undersökning visar ögonblick ur det förflutna som är formade av sin tid och sin sociala kontext, och det kan hävdas att dåtidens barn, i likhet med barnen i vår tid, engageras och identifierar sig med det som finns i deras erfarenhetsvärld och närhet. Att studera barnbrev från en förfluten tid ger den historiska perspektivering som kan bidra till att visa hur identifikation och engagemang förmedlas av text och bild. Lärare och andra vuxna som finns omkring barnen bidrar till att skapa berättelser kring materialet och medverkar till att rikta barnens uppmärksamhet mot innehåll i text och bilder. Betydelsen av att det finns engagerade vuxna som kan sätta igång barnens fantasi kring läsmaterial och illustrationer kan inte underskattas. Resultatet från denna brevstudie med brev från sekelskiftet 1900 visar att metoder för att öka engagemang för läsande och diskussioner kring text och bilder existerade redan under sekelskiftet 1900.

Barnen kommenterar i mindre utsträckning bilderna som helhet, de fokuserar på detaljer i dem. Om responserna uttrycker något om helheten i en bild är det med enstaka ord som ”vackra bilder” eller bilder med ”roliga gubbar”. För att kunna formulera sig kring bilden som helhet hade barnen behövt få en modell för hur de skulle kunna strukturera en sådan respons, men för mycket instruktion skulle samtidigt kunna hämma deras engagemang för att svara. De personliga associationerna kring bilderna talar för att barnen har formulerat självständiga reflektioner kring hur de har uppfattat illustrationerna i *Jultomten*-tidningen.

Identifikationsytor med Jultomtens medhjälpare som barnen kan identifiera sig med är tydliga i år 1905 års bild med grötgrytan om vilken läsarna skriver att de gärna vill vara med och hjälpa till. I brevskörden från 1897 uttrycker Hilma att hon skulle vilja hälsa på hos tomtarna och se hur de har det. Barnens responser andas ett vänskapligt förtroende till tomtarna, som ses som givmilda och snälla. Brevkommunikationen med tomtvärlden kan också förstås och tolkas som att den sker i en lekfull anda, barnen känner trygghet med mottagaren och detta visar de genom att de vågar skoja och leva sig in i den fiktiva världen.

Bilderna och texten i tidningen *Jultomten* upplevdes som tilltalande av barnen. I berättelsen om *Ängeln på taket* från 1905 vill barn, företrädesvis flickor, efterlikna den snälla och skönsjungande huvudpersonen.

Det är inte möjligt att veta hur autentiska barnens röster i breven är eller i vilken grad de har påverkats av mer eller mindre auktoritära vuxna i sin omgivning när de formulerade sig kring sin upplevelse av tidningens innehåll. Tolkningen av det latent innehåll bygger på vilka ord som barnen använder när de beskriver innehåll eller när de presenterar sig. Ordens konnotationer kan ha förskjutits vilket kan påverka hur jag tolkar dem med min förståelse av svenskan. Detta kan också bidra till graden av subjektivitet.

Det latent innehåll i breven är relevant för arbetet eftersom det kan besvara frågan om motivation, vad det är som driver barnen att skriva brev till tidningen *Jultomten*. Att presentera sig som ”liten och fattig statflicka” som Sigrid i citat 13 gör kan tolkas som att barnet beskriver att hon har små möjligheter att få tillgång till en egen jultidning fast hon skulle vara intresserad av att läsa den. Anna (citat 7) och Hulda

(citat 10) skriver i sina brev och tackar för *Jultomten* som de har fått. Barnen har haft en möjlighet att få tillgång till en tidning som riktar sig till dem genom att de skriver till redaktören och kommunicerar om innehållet i tidningen. Att det i hemmen kanske inte fanns annat läsmaterial som direkt riktade sig till barn har gjort att *Jultomten* med färgbilder och sagor där barn medverkar har sannolikt bidragit till att intresset för att kunna få tillgång till ett exemplar har kunnat motivera till brevskrivning.

Diskussion

I det följande avsnittet speglar jag några av de villkor för barns möjligheter till att läsa, skriva och skicka brev under sekelskiftet 1900 som har spelat en roll för tillkomsten av breven till *Jultomten* redaktionen. Sedan följer en avslutande reflektion kring hur vår tids medier kan bidra till att skapa diskussionsforum med fokus på literacy för barn som befinner sig i situationer eller omständigheter som försvårar deras literacyutveckling.

Breven förmedlar att läsarna ser framemot att ta del tidningen och av illustrationerna. Eftersom tidningen distribueras av lärarna kan det förmodas att föräldrar accepterar och kanske uppmuntrar att barnen läste den. Vid slutet av 1800-talet kunde "nöjesläsning som rent tidsfördriv ses med största skepsis", enligt Svensson (1983, s.25) som menar att föräldrarnas okunnighet och vikten av barnens arbetsinsats i hemmet bidrog till en misstänksamhet gentemot läsning. Svensson framhåller att "fiktion" ansågs onyttigare än berättelser med "god moral och exempelvärde." (a.a. s.25).

Ur brevsamlingen från 1897 återfanns brevet från Sigrid, skrivet den 14 januari 1897. Hon berättar i sitt brev att "jag är en flicka på tretton år och har sex mindre syskon. Jag har icke mycken tid att förspilla på nöjen, därför har jag icke mycket att tala om. Men jag vill ändå omtala hvilket jag tycker om i jultidningen..." Svensson (1983) kommenterar att eftersom flickor ofta hade ansvar för sina småsyskon kunde möjligheterna till egen tid och läsning vara begränsade för dem. Den 30/11 1898 skriver en annan *Jultomten* läsare: "Tack för alla jultidningar med vackra bilder som vi har fått för att titta på, och inte bara det, vi ska även läsa i dem." Bilderna är viktiga för barnet och nämns först i brevet, men det är sannolikt att brevskrivaren har fått instruktioner av lärare eller föräldrar när det gäller receptionen av *Jultomten* eftersom läsning av tidningen också betonas.

Gerda's brev från 1897 är ett exempel på hur de fysiska förutsättningarna påverkar barnens skrivande. Hon har torkat bläcket över lampan och skriver följande: "jag skulle skynda att torka brefvet över lampan och så kom jag att sve det litet". Citatet visar hur de materiella förutsättningarna konkret påverkade barnens möjlighet till att skriva. Gerda uttrycker en kommentar om brevskrivandet i sig, formen för kommunikationen. Brevkommentarerna visar på en autenticitet och ett förtroende för mottagaren, farbror jultomten. Det latent innehåll framkommer genom barnens ordval och sättet som de formulerar sig kring sin egen identitet vem de framställer sig som brevskrivare. Barnbrevet ger glimtar ur barnens liv och verklighet. I brevmaterialet framkommer det att barnen ofta bor i stora familjer och att de har många syskon. Den ekonomiska situationen kan vara osäker. Ambitionen från Lärareförlaget har varit att ge

barnen en kvalitetstidning, vilket framkommer genom att det är etablerade konstnärer och författare som har medverkat i tidningen. Lärarnas samarbete med att distribuera tidningen till folkskolebarnen är betydelsefullt för dess genomslag, och tidningen når också ut till folkskolor på även mindre orter på landsbygden. I barnens brev nämns att lärarna använt material ur tidningen i skolverksamheten, många klasser har sjungit och dansat till jullekar hämtade ur tidningen. De är således möjligt att betrakta *Jultomten* också som ett läromedel.

Att skriva och skicka iväg ett brev krävde en del planering och beslutsamhet, det gällde att ha skrivmaterial, utrymme och belysning. Tid för eftertanke för att strukturera sitt svar och möjlighet att posta det krävdes också. Barnen som skriver och skickar iväg sitt brev visar att de har haft motivation som drivs av en önskan att kommunicera med *Jultomten*, att beskriva sin tacksamhet över tidningen och att uttrycka sin uppfattning om innehållet i den. En drivkraft kan ha varit att de som skrev till redaktionen kunde få en tidning i present, ytterligare drivkraft kan ha varit att kamrater i klassen hade skickat brev eller att kunna visa för förälder eller lärare att man hade åstadkommit det skrivna alstret i form av ett brev.

Studien visar att identifikationsmöjligheterna för läsarna finns i bilder med vardagsnära händelser som att meta, koka gröt eller rida. De illustrationer som förstärks av redaktörens Tomtebrev som beskriver innehåll och skeenden i bilderna, och där de medverkande kan ha namn och en identitet som barnen kan leva sig in i kommenteras ofta i läsarbreven. Barn formulerar önskemål om att vara med och delta i verksamheter på bilderna och att hälsa på tomtarna och se hur de har det. I barnens kommentar om bilderna använder de ord som roligt och vackert, att det är ett nöje för dem att titta igenom bilderna i tidningen. Det har en betydelse hur bildmaterialet kommenteras av redaktören, vem är det som är med på bilden och vilka aktiviteter förekommer. Om det är en flicka på bilden kommer sannolikt fler flickor att identifiera sig med den, som exemplet med *Ängeln på taket* från 1905 pekar på. Samma års tidningsframsida med tomtar som kokar gröt är neutralt tecknad och vilket medför att alla barn kan identifiera sig med deltagarna.

I vår tids medier kan barn vara medskapare i berättelser och kommunicera aktivt med direkt återkoppling från de medverkande. Det är motiverande att kunna vara med och delta i den skapande processen, att vara medförfattare i en berättelse. Det historiska perspektivet till barnbreven från förra sekelskiftet bidrar till att visa hur identifikation kan skapa engagemang för att läsa och skriva. Samarbetet med skolan och lärarna har medverkat till att det kan ha funnits ett gemensamt engagemang i skolklassen för att skriva och skicka iväg ett brev till tidningsredaktionen för *Jultomten*.

Brevmaterialet är ett bevis på barns engagemang för innehållet i *Jultomten*. Redaktören har skapat ett sätt att bemöta läsarna genom att konstruera en fiktiv identitet, farbror jultomten, som kommunicerar med läsarna genom Tomtebrevet, som även fungerar som ett ramverk och en modell för hur barnen kan skriva sina svarsbrev. Att det finns en modell för hur ett svarsbrev kan konstrueras gör att tröskeln till handling och brevrespons sänks, och barnens engagemang kan därmed lättare få utlopp. Engagemanget att diskutera text och bilder är en betydelsefull faktor för att utveckla läsförståelse enligt forskning om PISA-resultat (Linnakylä & Malin 2004).

Folkskolebarnen kom från hemförhållanden som kunde kännetecknas av stora familjer och brist på resurser i form av läsmaterial, utrymme och belysning men trots omständigheterna förmådde de engageras bild och text i *Jultomten*. Genom att ta del av texter, bilder och en brevskrivande redaktör som riktar en vädjan till dem om att ge respons blir barnen engagerade och känner att deras bidrag är viktigt och uppskattat.

Att skriva för att kommunicera sitt engagemang för text och bilder kan genomföras idag med tekniska hjälpmedel. Marginaliserade eller utsatta grupper, som barn i flyktingläger eller andra områden där barn i skolåldern kan behöva motiverande utbildningsinsatser för att kunna uppmärksammas på och intresseras för text och bilder för att därigenom utveckla sina literacy-kunskaper trots en livsvärld som är allt annat än gynnsam, kan vara hjälpta av sammanhang där deras responser till text- och bildmaterial efterfrågas av en fiktiv gestalt med en förmåga att tilltala barnen och få dem att känna sig sedda. Engagerade vuxna i barnens närhet, som lärare, föräldrar eller andra i kombination med digitala resurser som erbjuder tillfällen till att delta i diskussioner med andra barn i en annan omgivning kan förstärka barnens vilja till att delta och bidra till diskussioner om text och bildinnehåll. Att medverka till att alla barn i vårt samhälle utvecklar en god läsförståelse är angeläget för demokrati och utveckling. Barnbrev från förra sekelskiftet visar att engagemang för läsande av text och bilder är möjlig att skapa i miljöer som idag skulle beskrivas som resurssvaga.

I detta arbete har barnbrev från sekelskiftet 1900 fokuserats. Tidningen *Jultomten* utgavs i ytterligare tre decennier till 1934. För forskningen skulle det vara av intresse att studera barnbrev från den senare perioden av utgivningen för att kunna få syn på om och hur samhällsförändringar avspeglar sig i barnens sätt att skriva. En av dessa förändringar som skulle vara intressanta att belysa handlar om genusaspekten och hur barnens uppfattning om sig själva och sina möjligheter kan ha förändrats i relation till om barnet är en flicka eller en pojke. Demokratiutvecklingen kan ha påverkat barnens uppfattning om hur det är att vara barn i Sverige. Hur har barnen engagerats av text och bilder i en jultidning när landets demokrati utvecklas eller när första världskriget utbryter i Europa?

Referenser

- Alvesson, Mats; Sköldböck, Kaj (2017). *Tolkning och reflektion vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Studentlitteratur. Lund 2017.
- Barton, David, (1994/2007) *Literacy. An Introduction to the Ecology of Written Language*. Oxford: Blackwell.
- Bergstrand, Ulla, (1982). *Från prins Hatt till Gulliver*. En stilhistorisk och textrelaterad analys av illustrationerna i barnbiblioteket SAGA. Gotab, Stockholm 1982.
- Bergström, Göran; Boréus, Kristina (2005). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text och diskursanalys*. Studentlitteratur, Lund 2005.
- Björklund, Elisabeth (2008). *Att erövra litteracitet: små barns kommunikation med berättande, bilder, text och tecken i förskolan*. Acta Universitatis Gothoburgensis, 2008. Göteborg: Geson Hylte.
- Bruce, Emily (2014). *Each word shows how you love me*. The social literacy practice of children's letter writing (1780-1860). Artikel Paedagogica Historica, 50:3, 247-264.
- Chambers, A. (1993) *Tell Me: Children, Reading and talk*. Exeter: thimble Press
- Cohen, Louis; Manion; Lawrence; Morrison, Keith (2018). *Research Methods in Education*. Routledge, New York 2018.
- Dolatkhah, Mats (2011). *Det läsande barnet Minnen av läspraktiker, 1900–1940*. Akademisk avhandling. Bibliotekshögskolan, Borås. Ineko, Göteborg 211.
- Elmfeldt, Johan & Erixon, Per-Olof (2007) *Skrift i rörelse: om genrer och kommunikativ förmåga i skola och medielandskap*. Stockholm, Brutus Östlings förlag Symposion, Stockholm.
- Eriksson-Barajas, Katarina; Forsberg, Christina; Wengström, Yvonne (2013). *Systematiska litteraturstudier i utbildningsvetenskap Vägledning vid examensarbeten och vetenskapliga artiklar*. Natur & Kultur, Stockholm, 2013.
- Fast, Carina (2007). *Sju barn lär sig läsa och skriva*. Familjeliv och populärkultur i möte med förskola och skola. Acta Universitatis Upsaliensis. *Uppsala Studies in Education* 115. Uppsala.
- Furuland, Lars, (1980). *Jultidningen en sekelgammal tradition*, efterord i *Jultomten. Ur Skolbarnens gamla jultidning*. Stockholm 1980. (Gidlunds, Barnens klassiker.)
- Galli, Raoul, (2005). *Rapport från varumärkenas produktionsfält*, artikel, Svensk Etnologisk Tidskrift nr 4 2005, årgång 14. Föreningen kulturella perspektiv, Umeå universitet med stöd av Vetenskapsrådet och Carlsson bokförlag. Umeå 2005.
- Goddard, Angela (2002). *The language of advertising*, London: Routledge, 2002.
- Halkoaho, Jenniina, Laaksonen, Pirjo, (2009). *Understanding What Christmas Gifts Mean to Children*. Young Consumers; 2009, Vol.10. Issue 3.
- Housen, Abigail (1983). *The Eye of the Beholder: Measuring Aesthetic Development*. Harvard Graduate School of Education, Cambridge.
- Housen, Abigail (2001). *Aesthetic Development*, Arts and Learning Research Journal, Vol 18, No1, 2001-2002.
- Johannesson, Kurt, (1998). *Retorik eller konsten att övertyga*. Stockholm, Norstedts förlag 1998.

- Kiefer, Barbara, (1993). *Children's responses to picture books: a developmental perspective* in K. Holland (ed.) *Journeying. Children Responding to Literature*, London: Heinemann.
- Linnakylä, Pirjo & Malin, Antero (2004). *Factors behind Low Reading Literacy Achievement* Scandinavian Journal of Educational Research, Vol.48. No 3. July 2004.
- Lankshear, Colin & Knobel, Michelle (2003) *New Literacies: Changing Knowledge and Classroom Learning*. Buckingham: Open University Press.
- Klingberg Göte, (1966). *Sekelskiftets barnbokssyn och barnbiblioteket Saga*. Pedagogiska skrifter 239, svensk Läraretidnings förlag AB Calle Bloms Boktryckeri, Lund 1966.
- Klingberg, Göte, (1998). *Den tidiga barnboken i Sverige Litterära strömningar Marknad Bildproduktion*. Stockholm: Natur och Kultur 1998. Skrifter utgivna av Svenska Barnboksintitutet Nr 64.
- Madura, Sandra, (1998). An artistic element: four transitional readers and writers respond to the picture books of Patricia Polacco and Gerald McDermott, *National Reading Conference Yearbook*, 47:366-76.
- Mills, Sara, (1995). *Feminist Stylistics*, London, UK:Routledge
- Nikolajeva, Maria, (1996). *Children's Literature Comes of Age. Toward a New Aesthetic*. Garland Publishing, Inc. New York and London 1996.
- Nikolajeva, Maria, (2017). *Barnbokens byggklossar*. Studentlitteratur, Lund 2017.
- Nikolajeva, Maria, (2010). *Interpretative Codes and Implied Readers of Children's Picturebooks*. New Directions in Picturebook Research. Routledge 2010, New York.
- Nodelman Perry, (2008). *The Hidden Adult: Defining Children's Literature*. Baltimore: John Hopkins UP, 2008.Print.
- Otnes, Cele, Kyungseung, Kim; Young, Chan (1994). *Yes, Virginia, there is a gender difference: Analyzing children's requests to Santa Claus*. Journal of Popular Culture; Oxford Vol 28, Iss.1
- Richardsson, John, Simpson Carl, (1982). *Children, Gender and Social Structure: An analysis of the Contents of Letters to Santa Claus*.
- Rhedin, Ulla (1992). *Bilderboken på väg mot en teori*. Skrifter utgivna av svenska Barnboksintitutet 45. Stockholm: Alfabeta bokförlag.
- Schön, Ebbe (2006). *Vår svenska tomte: sägner och folktro*. Andra upplagan. Stockholm: Hjalmarson & Högberg.
- Shtulman, Andrew, Yoo, InKyung (2015). *Children's understanding of physical possibility constrains their belief in Santa Claus*. Cognitive Development Volume 34, April-June 2015.
- Svensson, Sonja (1983). *Läsning för folkets barn: Folkskolans barntidning och dess förlag 1892–1914: med en inledning om fattiga barns läsning på 1800-talet*. Diss. Uppsala Universitet. Stockholm: Rabén & Sjögren
- Säljö, Roger (2000). *Lärande och kulturella Redskap. Om lärprocesser och det kollektiva minnet*. Stockholm:Norstedts akademiska förlag.

- Vetenskapsrådet (2017). *God Forskningssed*. VR-1708, ISBN- 978-91-7307- 352-3; Stockholm 2017.
- Winters, Kari-Lynn et al (2017). *Performing Picture Books as Co-Authorship Audiences Critically and Semiotically Interact with Professional Authors during Author Visits*; article in *More Words about Pictures* edited by Hamer, Nodelman and Reimer, Routledge, New York 2017.
- Wranér, Signe (1966). *I Sagas tjänst*, Pedagogiska Skrifter 240, Stockholm, svensk Läraretidnings Förlag AB. Lund 1966, Carl Bloms Boktryckeri.

Appendix 1

Utdrag ur brev från 1897

Brevskrivare	Respons
30, november, Sigrid	...titta på de vackra bilderna
2 december, Hilma	...det skulle vara roligt att få resa till farbror och hälsa på. Det skulle vara roligt att riktigt få se när farbror reser åkande på tåget. och tomtevännerna med röda mössor...
12 december, Maria	I år ha vi inte fått så många roliga berättelser, men vi få väl hoppas att de blifva bättre nästa år. Lille Pers vandring samt det bästa vapnet efter mitt tycke voro allt de bästa.
13 december, Märta	... se de roliga gubbarna
26 december, Ingrid	Det var riktigt bra att farbror åkte lokomotiv så farbror slapp frysa. Men jag tycker att farbror skulle taga på sig ett par stöflar annars fryser ju farbror när han är ute på sina långresor. Jag undrar hur många rara saker farbror har i sin påse. Farbror ser så hjärtans glad ut när han delar ut sina präktiga julpresenter åt barnen...
28 december, Zakeus	Jultidningarna var mycket vackra och när jag öppnade dem bligade jag så jag höll på att spränga ögonen
31 december, Ingrid	...jag blev glad när jag såg dig på tidningen där du stod och delade ut gåfvor till oss som du brukar när vi varit snälla...
december, Oscar	Skrattat åt trollgäddan när P och K såg att det var en stöfvel

Utdrag ur brev från 1898

Brevskrivare	Respons
23 januari, Karl	Hela tidningen var rolig.
21 januari, Ebba	Tyckte bäst om Ängeln på taket. Önskar jag kunde blifva lika snäll och sjunga lika vackert.
17 januari Märta	Jultomten är mycket vackrare i år än i fjor. Tomtarnas julnatt har vi lärt oss i skolan. Vi kunna se huru ni, sedan alla lagt sig krypa fram och kalasa på julmaten...
1 januari, 3 flickor	Tycker bäst om Ängeln på taket och Jenny Nyströms målningar.
11 januari, Hulda	Bäst av allt var Ängeln på taket.
13 januari, Ella	Alla berättelser var vackra, tyckte mest om Ängeln på taket.
14 januari, Oskar	Den vackraste berättelsen var Ängeln på taket. Vackra bilder, vackra tidningen Jultomten.
18 januari, Anna	Vackra sagorna. Vill tända ljus i Nisses och Tusses gran
21 januari, Ebba	önskar jag kunde blifva lika snäll som Ängeln på taket och sjunga lika vackert så kanske jag också blef en liten Ängel.
21 januari, Nanny	Alla planscherna voro vackra, men den vackraste var lille Olas stora dag.
22 januari, Karl-Linus	tack för den vackra Jultomten med många vackra gubbar. och särskilt Ängeln på taket och fyrverkeriet.
25 januari, Fritiof	Det var roligt att alla skratta hemma. Det var så roligt att sjunga tipp-tapp
29 januari, Fanny	Allra bäst var Ängeln på taket. Snälla farbror skrif lika vackra berättelser till nästa jul.
30 januari, brevskrivare i Stockholm	Den är vacker och läsvärd, den vackraste berättelsen var Ängeln på taket.

Utdrag ur brev från 1905

Brevskrivare

28 november, Emma

30 november, Sigrid

16 december, Birger

1 december, Elsie

2 december, Ester

2 december, Viktor

6 december, Sonja

11 december, Fia

13 december, Frida

17 december, John

10 december, Anni

13 december, Frida

14 december, Einar

14 december, Arvid

15 december, Augusta

16 december, Birger

Respons

Jag ser på första sidan att Nisse står på en stege och kokar gröt och det är ju inte så dumt. Den som bara finge smaka den. Gossarna som rida på hästarna är den vackraste bilden, där de äro ute och rider på de vackra hästarna.

Tack för alla de roliga jultidningar vi har fått för att titta på de vackra bilderna.

Vacker tidning, vackra bilder. Skulle vara roligt att vara med och koka gröt.

...man skulle så gärna hjälpa Nisse att röra i grytan om jag ej hade så långt till eder. O om jag vore en liten tomte och finge gå till eder när ni står med slevven.

Den bästa planschen var Rida Vall en tafla av Johan Tirén.

Det var en vacker tafla Rida Vall och Borgholms slottsruin.

Nisses gröt, önskar den räcker till alla.

Jag har haft i fjol en tidning som hette *Jultomten* och vackrare jultidning har jag aldrig sett.

Önskar att jag vore med (julgrötsbild).

Önskar Nisses gröt skulle räcka till alla fattiga barn.

Rida Vall en bild från Roslagen var en vacker tafla.

Önskar att jag vore med (julgrötsbild)

Bland taflorna var Rida Vall den vackraste

de många bilderna som finnes i dessa böcker det är ett stort nöje för oss att genomleta dem.

Den vackraste var Rida Vall.

Det skulle vara roligt att vara med och koka gröt, ska leka att jag är farbror jultomten och bröderna är Nisse och Tusse.

26 december, Alma	Det ser mycket trefligt ur när Nisse lagar till julgröten. Af taflorna tycker jag bäst om Rida Vall.
26 december, Birger	Det var vackra taflor allesamman och roliga berättelser.
27 december, brevskrivare i Moelven	Om jag någon gång kommer till Stockholm ska jag söka reda på farbror Jultomten får se om han är sig lik med sitt stora långa skägg och röda toppmössa.
27 december, Hilding	Min bror tyckte att taflan Borgholms slottsruin och Rida Vall voro mycket vackra ty han tycker om taflor.
1905, odaterat, Svea och Ester	Tacksamhet för de vackra planscher och de roliga berättelserna.
1905, odaterat, Ossian	Vi ser hur Nisse står och rör med sin slef i den stora grytan. Och sedan ser vi att han måste stiga upp på en stege...den stackars Nisse han får nog röra mer än en gång innan gröten blir kokt och sedan måste han ju röra till botten så att den inte bränns vid för sen är den ju inte god.

Tabell 1

<i>Jultomten</i> år	Antal brev
1897	57
1898	278
1905	206

Appendix 2

Tomtebrev i *Jultomten* 1897

Käraste små vänner!

God jul på Er allesamman och tack för i fjor. Som ni ser på taflan å första sidan är jag ute med min kälke igen och kuskar omkring med julklappar. Men vi ä' snart färdiga nu. Bara Nisse och Tusse och deras tomtebröder få lämna af de sista paketen i den lilla stugan däruppe, så skola vi ge oss af hem. Nog är det härligt att sitta så här ute i skogen och se, hur månen lyser på den gnistrande snön och allt är så tyst och fridfullt rundt omkring. Men skönt ska i alla fall bli att få komma hem till sin lilla varma vrå igen.

Och så har jag hittat på en liten överraskning åt Nisse och Tusse i år. De ska få julgran. Bara jag nu får fot på den, så åker jag hem litet i förväg, sätter ljus i den och tänder på. Och när så pojkarne komma in så står den där så strålande vacker. Jag tycker jag ser, hur ögonen ska lysa på dem!

Men se, står inte Nisse där bakom trädet! En så'n filur! Mån tro han gissat, hvad jag tänker göra! Det vore likt honom. Ja, en glad julkväll ska vi ha i alla fall. Det önskar jag Er allesammans också, och ett godt nytt år därtill! Och glöm inte att tänka efter, hvad Ni tycker bäst om i tidningen, och skrif sedan och tala om det för mig! Det gläder alltid så mycket

Eder gamle farbror Jultomten

Tomtebrev i *Jultomten* 1898

Käraste småttingar!

God dag på Er igen och tack för sist! I år trodde jag knappt, att jag skulle orka med att komma till Er på julafton, för jag har sprungit mina ben nästan fördärfvade på den stora utställningen häruppe. Men så fick jag också ihop bra med julklappar åt Er. För hvar gång jag var där hittade jag alltid något nytt att ta med mig hem. Snart hade jag hela huset fullt. Men hur skulle jag nu få dem till Er? Det blef minsann för tungt lass för både bocken och hästen. "Beställ extratåg" sa Nisse, "och far med det, alldeles som kungen när han är ute och reser". Det var inte dumt. Vi lassade allihop på ett sånt där folktåg, som stod ledigt sen i somras, så satte vi ånghästen för, och så bar det iväg. Huj, vad det gick öfver slätter, genom skogar och mellan snöhöljda fjäll. Öfverallt där vi sågo julljusen lysa, stannade vi och blåste i signalpipan, och vipps kommo mina små tomtebröder springande från alla håll, hämtade "klappar" och pulsade så iväg i snön med dem hvar och en till sin stuga. Ibland kommo barnen själfva ner för att klappa om gamle Farbror. Och då måste jag fram med min påse och ge dem något extra rart. För jag vet inget roligare än att

träffa glada och snälla barn. Och när Ni nu inte kan komma till mig allihop, så kan ni åtminstone komma ihåg mig med ett bref till julen eller på nyåret. Glöm inte det! Och så får jag till sist önska Er alla:

En riktigt glad jul och Ett godt nytt år!

Eder alltid trofaste vän

Jultomten

Tomtebrev i *Jultomten* 1905

Mina kära små vänner God jul önskar jag Er af hjärtat allesamman! Nog är det visst och sant, att julen skaffar mig fasligt mycket arbete och Hufvudbry med att få ut alla mina tidningar och böcker och alla andra Julgåfvor till hvarenda vrå af vårt kära land. Men i alla fall är julafton Ändå min gladaste dag. Du skulle bara se, hur trefligt Nisse och Tusse och jag ha det på julafton, När vi slutat vårt arbete utomkring. Först laga vi julgröten. Vi ha en stor gryta, som det går minst hundra liter i, och den koka vi alldeles full med risgrynsgröt. Nisse är kock, och du kan tro, han mlagar fin gröt; den lägger sig alldeles som bomull kring hjärtat. Grytan är så hög att han måste stå på en stege för att kunna se den. Hela tiden rör han i botten med en stor slef, så att gröten inte ska brännas vid. Finns det något värre än vidbränd gröt? Tusse får sig allt emellanåt en grötklick för att känna, om den är färdigkokt. Och när den det är, så knackar jag med slevven i grytan, och då komma alla Små flitiga tomtar i granngårdarna till oss. Fat och skedar ha de med sig. Hvar och en får av Nisse en stor slef gröt, och så sätta vi oss alla rundt kring elden och hålla riktigt julkalas. Kissemissen får litet mjölk i en skål, för han är, som Ni vet, rädd för het gröt. Så tända Nisse och Tusse julgranen, och sen blir det långdans af. Dansen öfverlåter jag åt de andra för jag är ju litet gammal och stelbent. Jag tycker bättre om att sitta och se på den brinnande julgranen. Och då tänker jag på alla dem, som varit snälla mot mig och hjälpt mig med mitt arbete. I år tänker jag särskilt på vår hjärtegode prins Eugen. Han tycker själf så mycket om allt som är vackert och skönt, och det vill han också lära andra. Därför har han i en skola här i Stockholm målat två stora vackra taflor, som Lärjungarna dagligen se och glädja sig åt. Nu ville han också låta Er få seen av hans taflor, och så gav han mig den vackra stämningsfulla bilden af Borgholms ståtliga slottsruin, som Ni kan se här i tidningen. Den bilden Är hans julhälsning till Sveriges barn. Så tänker jag också på alla de andra, som gifvit mig vackra taflor och goda sagor och berättelser, som Ni nog komma att tycka om. Tiréns Roslagspojkar är en äkta svensk bild. Här tumla både hästar och pojkar om bara af lefnadslust och glädje öfver det fria lifvet ute i sol och grönska. Måtte nu alltsammans blifva Er till glädje och fröjd under julens dagar.

Tänk då också en liten smula på mig och skrif några rader till gamle Farbror Jultomten